

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Kielce, dnia 4 listopada 2024 r.

Poz. 3937

UCHWAŁA NR VII/49/24 RADY GMINY BIELINY

z dnia 31 października 2024 r.

w sprawie przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Bieliny na lata 2024 - 2027”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 ze zm.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1572) w związku z art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn.: Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), po uzyskaniu pozytywnej opinii Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach, Rada Gminy Bieliny uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bieliny na lata 2024-2027”, stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Bieliny.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Bieliny

Józef Gawęcki

Załącznik do uchwały Nr VII/49/24
Rady Gminy Bieliny
z dnia 31 października 2024 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	4
2. Podstawa opracowania.....	5
3. Uwarunkowania formalno-prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	6
3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 2007 r.....	7
3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	7
3.3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.....	10
3.4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	11
3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane	11
3.6. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	13
3.7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami	13
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
4.1. Relacje gminnego programu z międzynarodowymi dokumentami doktrynalnymi..	14
4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz relacje gminnego programu z dokumentami stworzonymi na poziomie krajowym	15
4.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026	16
4.2.2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	19
4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	20
4.3.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2023-2026	20
4.3.2. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kieleckiego na lata 2021-2024.....	20
4.3.3. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+	21
4.3.4. Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego na lata 2021-2030.....	23
4.3.5. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego	25
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	27
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	27
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Bieliny na lata 2021-2030	27
5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Bieliny	29
5.1.3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Bieliny	31
5.1.4. Gminny Program Rewitalizacji Gminy Bieliny na lata 2016-2025	42
5.1.5. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Bieliny.....	46

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

5.2	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	47
5.2.1	Położenie i zarys historii i rozwoju gminy	47
5.2.2	Krajobraz kulturowy	50
5.2.3	Zabytki nieruchome.....	51
5.2.4	Zabytki ruchome.....	53
5.2.5	Zabytki archeologiczne	54
5.2.6	Dziedzictwo niematerialne	55
5.2.7	Zabytki w zbiorach muzealnych	57
5.2.8	Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla Gminy.....	58
6.	Ocena stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy - analiza SWOT	58
7.	Założenia programowe.....	61
7.1.	Priorytety programu opieki	61
7.2.	Kierunki działań i zadania programu opieki.....	64
8.	Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	68
9.	Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	70
10.	Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	70
10.1.	Fundusze europejskie	71
10.1.1.	Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027	71
10.1.2.	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	71
10.1.3.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	72
10.1.4.	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.....	72
10.2.	Budżet Państwa.....	73
10.2.1.	Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	73
10.2.2.	Dotacje Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.....	73
10.2.3.	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny	74
10.2.4.	Polski Ład dla Kultury - Rządowy Program Odbudowy Zabytków (BGK)	74
10.3.	Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego ..	75
10.4.	Inne fundacje i fundusze na rzecz dziedzictwa kulturowego	76
11.	Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	77
	Załącznik nr 1 – wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków	78
	Załącznik nr 2 – wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.....	81

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

1. Wprowadzenie

Niniejszy *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bieliny na lata 2023-2026* jest kolejnym tego typu dokumentem sporządzonym przez samorząd gminy. Obowiązek opracowania i uchwalenia programu nakłada *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* (Dz.U. 2022 poz. 840). Artykuł 87 *Ustawy* określa ramy czasowe dla programów opieki, które powinny być sporządzane na okres czterech lat. W ustawie wskazane zostały główne cele sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy dokument ma stanowić pomoc w aktywnym zarządzaniu i ochronie zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Program ten zakłada również konieczność nawiązania, zrewidowania i zaktualizowania założeń programu z lat poprzednich.

W oparciu o przeprowadzoną szczegółową charakterystykę dziedzictwa kulturowego Gminy Bieliny, jego waloryzację oraz diagnozę stanu zachowania zdefiniowano strategiczne cele, których spełnieniu służyć ma realizacja szeregu różnorodnych zadań.

W pierwszych rozdziałach, które dotyczą zagadnień prawnych oraz uwarunkowań zewnętrznych ochrony dziedzictwa kulturowego, przedstawione zostały uwarunkowania

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

formalno-prawne. Analizie poddano również najważniejsze, z punktu widzenia ochrony zabytków, dokumenty, strategie i programy z poziomu krajowego i wojewódzkiego.

Rozdział zatytułowany *Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego gminy* podzielony został na dwie zasadnicze części. W części pierwszej analizie poddano obowiązujące obecnie dokumenty strategiczne gminy, w kontekście przyjętych założeń dotyczących ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym. W części drugiej zaprezentowano charakterystykę zasobu zabytkowego gminy (wraz z danymi ilościowymi), ze szczególnym wyróżnieniem tych elementów i cech dziedzictwa kulturowego, które decydują o jego walorach oraz potencjale społeczno-ekonomicznym.

Powyższe działania, a także, oględziny zabytków i obszarów zabytkowych, konsultacje przeprowadzone z pracownikami Urzędu Gminy Bieliny i mieszkańcami Gminy oraz ocena dotychczasowych działań i zadań zrealizowanych w ramach ochrony dziedzictwa stanowiły podstawę opracowania analizy SWOT znajdującej się w dalszej części programu.

Dzięki temu można było zdefiniować najważniejsze priorytety, kierunki działań i zadań dla Gminy. Równocześnie należy podkreślić, że ostateczny wybór konkretnych zadań w czteroletniej perspektywie realizacji programu jest wynikiem nie tylko rozpoznania potrzeb, lecz również realnych możliwości Gminy.

W rozdziale dotyczącym zarządzania zaproponowano wskaźniki realizacji celów, co w zdecydowany sposób pomóc powinno w zobiektywizowaniu ewaluacji programu. Ponadto przedstawiono aktualne źródła finansowania realizacji zadań.

2. Podstawa opracowania

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami należy do obowiązków samorządu gminy, które wynikają z Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840). Ustawa określa zakres tematyczny, okresy obowiązywania i cele opracowania programu. Realizacja zadań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego wynika również z ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Art. 87 pkt. 1. i 3-5) określa obowiązek gminy dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami, który:

- powinien być opracowywany na okres 4 lat;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- służy celom określonym w ustawie;
- zatwierdza rada gminy po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Ponadto ustawa zobowiązuje Wójta do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji programu i jego przedstawienia radzie gminy.

Niniejsze opracowanie zostało sporządzone zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, a w szczególności zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Uwzględnia ono również wytyczne zawarte w opracowaniu pn. „Gminny Program opieki nad zabytkami - Poradnik metodyczny” wydanym przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w 2008 roku. Dokument ten jest nadal rekomendowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Zgodnie z wymogiem ustawowym podstawą dla sporządzenia programu jest Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Bieliny.

3. Uwarunkowania formalno-prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce

Ustawowo określony system prawny jest głównym filarem, na którym opiera się polski system ochrony zabytków. Najważniejszymi aktami prawnymi regulującymi sposób ochrony i zarządzania zabytkami są *Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 2007 r.* (art. 5, 6 i 73 oraz jej preambuła), *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* wraz z rozporządzeniami wydanymi do tej ustawy, a także przepisy prawne z innych aktów prawnych, mające związek z ochroną zabytków. Będą to m.in.: *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*, *Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, *Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane*, *Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji*, *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska*, *Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*, *Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami*, *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu*, *Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych*, *Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych*, *Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych*, *Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o rzeczach znalezionych* (Dz.U.2018, poz. 1599).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 2007 r.

Konstytucja RP w rozdziale I RZECZPOSPOLITA zawiera Art. 5., który stanowi, iż: *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju* oraz Art. 6 ust. 1, o treści: *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*

Ustawa zasadnicza stawia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego na równi z podstawowymi prawami człowieka oraz suwerennością i niepodzielnością państwa. Wskazuje to jednoznacznie jak dużą rolę pełni problematyka ochrony zabytków w skali kraju.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Jest to najważniejszy akt prawny dotyczący ochrony zabytków. Ustawa ta definiuje pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach oraz ich ewidencjonowania.

Zgodnie z Art. 4 *Ustawy* ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, zgodnie z Art. 5 *Ustawy* w szczególności, na zapewnieniu warunków:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W kompetencji samorządu gminnego znajdują się zarówno działania odnoszące się do ochrony zabytków, jak i dotyczące opieki nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów oraz historycznych obszarów, których gmina jest właścicielem.

Ponadto ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz określa przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony.

Formami ochrony zabytków, zgodnie z Art. 7 *Ustawy* są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wymienione wyżej formy ochrony: park kulturowy oraz ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego znajdują się w kompetencjach samorządów gminnych. Osobnym zagadnieniem jest gminna ewidencja zabytków, będąca również pewną formą ochrony zabytków. Jest to kolejna prerogatywa gminy, polegająca na sprawowaniu ochrony na samorządowym szczeblu lokalnym. Zgodnie z Art. 22 p. 4,5 *Ustawy* w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa określa również obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (Art. 22. p. 4);
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (Art. 87);
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (Art. 18 i 19);

sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.

Istotne dla prowadzonych przez gminę zadań są zapisy w art. 19 *Ustawy* dotyczące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Powinny one uwzględniać ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Jeśli gmina jest w posiadaniu gminnego programu opieki nad zabytkami, wskazania tego programu uwzględnia się w studium i planie.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Szczegółowo określone obowiązki gminy w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których gmina jest właścicielem lub posiadaczem zapisane są w *Ustawie* w art.: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72.

Należy też wskazać, iż Art. 81.1 *Ustawy* daje samorządom wszystkich szczebli możliwość udzielania dotacji na prace przy zabytkach nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, lecz również ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

3.3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem

Szereg szczegółowych ustaleń i rozwiązań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, określonych jest w aktach wykonawczych do *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. W kontekście zadań samorządu gminy należy zwrócić uwagę na *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem*, które określa obowiązujące zasady prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z § 18. *Rozporządzenia*, wójt gminy włącza kartę adresową zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków do gminnej ewidencji zabytków. W przypadku zabytku nieruchomego innego niż zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, włącza kartę adresową tego zabytku do gminnej ewidencji zabytków po osiągnięciu porozumienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków, co do zasadności ujęcia tego zabytku w gminnej ewidencji zabytków oraz najpilniejszych postulatów konserwatorskich. Ponadto w powyższym przypadku Wójt powinien uwzględniać zapisy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dn. 11 maja 2023 r. (Sygn. Akt P 12/18) w sprawie *Ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków*.

W odniesieniu do zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

znaczna ilość zabytków archeologicznych, lub nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym, zawiadomienia o zamiarze włączenia karty adresowej do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej takiego zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej takiego zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej. Ponadto nowo wykonywane karty adresowe zabytku zawierać muszą nowe elementy, m.in. określenie wartości zabytku.

3.4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

W kontekście realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Bieliny istotną rolę pełni również *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*. Określa ona zasady funkcjonowania administracji lokalnej, czyli podmiotu bezpośrednio odpowiedzialnego za dany obszar. W Art. *Ustawy* znaleźć można kwestie odnoszące się do ochrony zabytków, a dotyczące:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- turystyki;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy;
- tworzenia warunków do wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów działalności pożytku publicznego i wolontariatu.

3.5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz w odniesieniu do obiektów w gminnej ewidencji zabytków. W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno - budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9).

Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleni u tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2). W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 2 pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30 ust. 1 pkt 3a).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

3.6. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Ustawa definiuje zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposób postępowania w przypadkach, gdy mamy do czynienia z przeznaczaniem terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy.

Zgodnie z ustawą, w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego należy uwzględniać stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust.1 pkt 4) oraz wskazywać obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust. 2 pkt 4).

Obowiązkowe jest określanie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego m.in. zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, zasady kształtowania krajobrazu, zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 2, 3, 3a i 4). Zgodnie z ustawą wymagane jest uzgodnienie projektu mpzp z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu (art. 17 ust. 6 pkt b).

W przypadku gdy brak jest miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego określenie sposobów zagospodarowania i warunków zabudowy terenu następuje w drodze decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, przy czym:

- lokalizację inwestycji celu publicznego ustala się w drodze decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego;
- sposób zagospodarowania terenu i warunki zabudowy dla innych inwestycji ustala się w drodze decyzji o warunkach zabudowy (art. 4 ust. 1 pkt 2).

3.7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

Ustawa określa zasady gospodarowania nieruchomościami stanowiącymi własność Skarbu Państwa oraz własność jednostek samorządu terytorialnego; podziału nieruchomości; scalania i podziału nieruchomości; pierwokupu nieruchomości; wywłaszczenia nieruchomości i zwrotu wywłaszczonych nieruchomości; udziału w kosztach budowy urządzeń infrastruktury

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

technicznej; wyceny nieruchomości; działalności zawodowej, której przedmiotem jest gospodarowanie nieruchomościami. Wśród zapisów dotyczących obiektów zabytkowych należy przywołać art. 13 ust. 4 Ustawy, który określa, iż sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Natomiast zgodnie z art. 13 ust. 5 Ustawy sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. W art. 29 ust. 2 wskazano: jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Relacje gminnego programu z międzynarodowymi dokumentami doktrynalnymi

Istnieje wiele dokumentów doktrynalnych o charakterze międzynarodowym, które określają wartość dziedzictwa kulturowego i zasady jego ochrony. Zgodnie z zapisami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej umowy te, ratyfikowane i opublikowane w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, należą do źródeł prawa powszechnie obowiązującego. Oznacza to, że obowiązek ich przestrzegania dotyczy organów administracji publicznej oraz obywateli. Do najważniejszych z nich w kontekście gminnego programu opieki nad zabytkami należą:

- Karta Ateńska z 1931 roku - Postanowienia konferencji w Atenach w 1931 roku;
- Karta Wenecka z 1964 roku (II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji, 1964 r.);

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- Karta Florencka - Międzynarodowa Karta Ogródów IFLA - ICOMOS (Międzynarodowy Komitet ICOMOS- IFLA ds. Ogródów Historycznych, Florencja 1981);
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego (Konferencja Generalna UNESCO, Paryż 1972 r., Dz.U. z 1976 r., Nr 32, poz. 190) ratyfikowana przez Polskę w 1976r.;
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (Rada Europy, Grenada, 1985 r.);
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (UNESCO, 2003 r.; Dz.U. z 2011 r., Nr 172, poz. 1018) przyjęta w 2003 r., ratyfikowana przez Polskę w 2011 r.;
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (UNESCO, Paryż 2005 r.; Dz. U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585) ratyfikowana przez Polskę w 2007 r.;
- Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Rada Europy, La Valetta, 1992 r.);
- Dokument z Nara o autentyzmie (Konferencja na temat autentyzmu, Nara 1994);
- Międzynarodowa Karta Turystyki Kulturowej (Zgromadzenie Generalne ICOMOS, Meksyk 1999);
- Europejska Konwencja Krajobrazowa (Rada Europy, Florencja, 2000 r.);
- Deklaracja w sprawie zachowania GENIUS LOCI (Ducha Miejsca) (Zgromadzenie Generalne ICOMOS, Quebec, 2008);
- Zalecenia UNESCO w sprawie historycznego Krajobrazu Miejskiego (Konferencja Generalna UNESCO, Paryż 2011 r.

4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz relacje gminnego programu z dokumentami stworzonymi na poziomie krajowym

Ustalenia GPOnZ są zgodne z polityką państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się program sporządzane są na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Obejmują między innymi

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

strategie, studia i programy, które poruszają problematykę ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

Program jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami które wymienione są w następujących dokumentach:

4.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026

Dnia 8 grudnia 2023 roku Rada Ministrów przyjęła Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026¹. Celem programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego. Jest to dokument strategiczny uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dokument ten określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na okres czterech lat. Wskazuje on także szczegółowo kierunki działań i zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, jak również warunki i sposób ich finansowania oraz harmonogram ich realizacji. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest tylko jednym ze szczebli zarządzania strategicznego ochroną i opieką nad zabytkami w Polsce opisanym w ustawie. Analogiczne dokumenty powstają także na poziomie wojewódzkim, powiatowym i gminnym.

Za cel główny przyjętego w 2023 roku KPOZiOnZ wskazano zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Cel ten został dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań strategicznych.

¹ Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 - uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Cel szczegółowy 1: Weryfikacja zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości

Kierunek działań 1.1: Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju

1. Ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej.
2. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego.
3. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnych.
4. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych.

Kierunek działań 1.2: Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości

1. Model i system wartościowania zabytków.
2. Plany zarządzania dla pomników historii.
3. Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych.
4. System bezpieczeństwa zabytków.
5. Projektowanie konserwatorskie.

Kierunek działań 1.3: Realizacja międzynarodowych zobowiązań

1. Implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków
2. Wdrożenie Konwencji UNESCO z 2001.
3. Współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE.
4. Wsparcie procesu tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków

Kierunek działań 2.1: Cyfryzacja procesów administracyjnych

1. Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków.
2. Opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Kierunek działań 2.2: Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków

1. Wdrożenie i rozwój programu AZP+.
2. Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego.
3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D.
4. Rozwój portalu Zabytek.pl.

Kierunek działań 2.3: Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami

1. Premia zabytkowa.
2. Wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding.

Cel szczegółowy 3: Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja)

Kierunek działań 3.1: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych.

1. Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków.
2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami.
3. Twój dom – dialog z tradycją.
4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”.
5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich.
6. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych.
7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Kierunek działań 3.2: Edukacja i podnoszenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa

1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach.
2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego.
3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny.
4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego.
5. Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.
6. Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

7. Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków.

4.2.2. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 Jest ona podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 roku². Celem głównym strategii jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. Wyznaczono 3 cele szczegółowe:

Cel 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.

Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

W ramach Celu 1 poprzez kierunek inwestycji nr 5. „Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów” wskazano, że infrastruktura społeczna będzie bardziej dostępna, obejmie nie tylko infrastrukturę w ramach służby zdrowia oraz edukacji, ale również obiekty turystyczne, sportowe, tereny rekreacyjne oraz zabytki i miejsca kultury. Szczególnie istotne będzie realizowanie działań w tym zakresie na obszarach małych miast i na wsi, gdzie poziom dostępności przestrzennej jest zdecydowanie niższy niż w pozostałej części kraju. Ponadto wspierane będą różnego rodzaju działania w ramach celu nr 2, np. promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich, zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług kultury, rozwijanie przemysłu kreatywnego oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury.

² Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 - uchwała nr 102 Rady Ministrów z dn. 17 września 2019 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu**4.3.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2023-2026**

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami³ jest najważniejszym dokumentem strategicznym, który określa politykę samorządu województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Charakteryzuje on zasób dziedzictwa kulturowego z terenu całego województwa, opisuje formy ochrony oraz liczebność poszczególnych zasobów.

Program zakłada, że działania i zadania w zakresie ochrony zabytków mają być realizowane przy zaangażowaniu wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, instytucji działających w tej sferze i zainteresowanych środowisk. Wiele działań skierowanych jest wprost do jednostek samorządu terytorialnego. Z tego powodu prezentacja założeń programu wojewódzkiego jest ważna w kontekście formułowania zarówno programu powiatowego, jak i gminnego. Wskazane na poziomie wojewódzkim cele są istotnym punktem odniesienia dla gminnego programu opieki nad zabytkami, który powinien je uszczegółowić i dopasować do zasobów dziedzictwa przynależnych do gminy.

4.3.2. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kieleckiego na lata 2021-2024

Powiatowy Program Opieki nad zabytkami jest dokumentem o charakterze strategicznym, określającym zasadnicze kierunki działań mających na celu zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, a także w miarę możliwości, poprawę jego stanu. Stanowi podwaliny do współpracy z samorządami gmin, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W programie tym przedstawiono charakterystykę zasobów oraz analizę stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu kieleckiego. W poszczególnych grupach

³ *Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2023-2026, Uchwała Nr LXV/806/23 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 26 października 2023 r.*
<https://www.swietokrzyskie.pro/file/2023/11/Uchwała-w-sprawie-przyjecia-Programu-Opieki-nad-Zabytkami.pdf> [dostęp 10.12.2023 r.]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

wymieniono najważniejsze obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych, ruchomych oraz archeologicznych. Z Gminy Bieliny są to⁴:

- zabytki nieruchome:
 - Młyn drewniany w Belnie (rej. zab. nr 554 z dn. 18.08.1970 r.)
 - Zespół kościoła parafialnego pw. św. Józefa Oblubieńca w Bielinach (rej. zab. nr 285 z dn. 15.02.1967 r.);
 - Cmentarz parafialny w Bielinach (rej. zab nr 1135 z dn. 14.05.1992 r.)
 - Kaplica w Makoszynie (rej. zab. Nr 294 z dn. 15.02.1967 r.)
- zabytki ruchome:
 - trzy nagrobki rodziny Paszkowskich i krzyż z 1935 r. znajdujące się na Cmentarzu parafialnym w Bielinach (dec. z dn. 31.05.2007 r.);
 - wystrój i wyposażenie ruchome kościoła parafialnego pw. św. Józefa Oblubieńca w Bielinach (dec. z dn. 08.04.1994 r. +inf. urzędowa z 04.03.2009 r. i 09.04.2009 r.)
- zabytki archeologiczne:
 - Makoszyn - rezerwat archeologiczno-przyrodniczy GÓRA ZAMCZYSKO w Widełkach, AZP 87-66 (rej. zab. nr 3 z dn. 21.08.1986);

Program nie wymienia żadnych zasobów z zakresu krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa niematerialnego.

4.3.3. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+

Strategia stanowi odpowiedź władz regionu na nowe uwarunkowania oraz globalne i wewnętrzne wyzwania stojące przed województwem świętokrzyskim. Przedstawia spójny plan działania w perspektywie najbliższych dziesięciu lat oraz propozycję współpracy skierowaną do wszystkich podmiotów zainteresowanych rozwijaniem potencjału społeczno-gospodarczego regionu świętokrzyskiego ⁵.

⁴ Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kieleckiego na lata 2021-2024, Uchwała Nr XXXVII/126/2021 Rady Powiatu w Kielcach z dnia 30 grudnia 2021 r.
<https://bip.powiat.kielce.pl/rada-powiatu-vi-kadencji/uchwaly-2021/Uchwała-Nr-XXXVII1262021/idn:4164>
[dostęp 10.09.2022]

⁵ *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+*, uchwała nr XXX/406/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 marca 2021 roku;
<https://www.swietokrzyskie.pro/category/wojewodztwo-swietokrzyskie/strategia-rozwoju-wojewodztwa-swietokrzyskiego-2030/projekt-srws-2030/> [dostęp 17.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa, wśród nich zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego, uwzględniając potrzeby przyszłych pokoleń. Ustalenia te są podstawą do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

W dokumencie opisane zostały trzy cele strategiczne uszczegółowione poprzez cele operacyjne oraz jeden cel horyzontalny.

W kontekście dziedzictwa kulturowego najważniejsze są wskazane poniżej kluczowe kierunki działań:

- Cel strategiczny 1: *Inteligentna gospodarka i aktywni ludzie*
 - Cel operacyjny 1.3: *Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu:*
 - Kierunek 1.3.3: Wzrost potencjału turystycznego regionu w oparciu o walory uzdrowiskowe, dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne sprzyjające rozwojowi turystyki prozdrowotnej.

Kierunek ten zakłada stworzenie i rozwój markowych produktów turystycznych. W pierwszym rzędzie dotyczy to bogactwa środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego. Działania te powinny wzmocniać obszary o największym potencjale rozwojowym, na których skumulowane są najważniejsze i kluczowe zasoby i walory przyrodnicze i kulturowe. Pozwoli to na zbudowanie ich rzeczywistej przewagi konkurencyjnej i uczynienie je silnym kołem zamachowym dla rozwoju turystyki w całym województwie

- Cel strategiczny 3:
 - Cel operacyjny 3.1: Silny kapitał społeczny w regionie
 - Kierunek 3.1.4: Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego

W ramach tego kierunku przewiduje się wsparcie na rzecz działań pozwalających ugruntować i zwiększać regionalną tożsamość i dziedzictwo kulturowe, m.in. poprzez wsparcie mieszkańców w realizacji przedsięwzięć wynikających z dokumentów strategicznych

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

4.3.4. Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego na lata 2021-2030

Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030⁶ podzielona została na trzy obszary. W ramach tych obszarów przyjęto zakresy przedmiotowe. W kontekście dziedzictwa kulturowego najważniejszy jest *Obszar 1: rozwój społeczny* obejmujący kulturę i dziedzictwo kulturowe oraz *Obszar 3: gospodarka*, w którym zawarto turystykę (w tym turystykę kulturową) oraz działania promocyjne regionu.

Dla każdego z trzech obszarów opracowano uszczegóławiające cele strategiczne określające rezultaty o zasadniczym znaczeniu w długiej perspektywie czasu oraz kierunkujące działania na rzecz rozwoju Powiatu. Cele strategiczne związane są z decyzjami dotyczącymi utrzymania lub zmiany wykorzystania zasobów i potencjałów regionu, dookreślone przez cele szczegółowe oraz kierunki działań. W każdym z trzech obszarów wskazane zostały również kluczowe projekty. W kontekście opieki nad zabytkami *Strategia* wskazuje:

Obszar 1: Rozwój społeczny → Dziedzictwo kulturowe

- Cel szczegółowy 1.19 *Zachowanie i utrwalanie historii i dziedzictwa kulturowego Powiatu*
 - Kierunki działań:
 - 1.19.1. Udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.
 - 1.19.2. Wspieranie działań mających na celu poprawę stanu i zachowanie kulturowego dziedzictwa materialnego i niematerialnego Powiatu.
 - 1.19.3. Prowadzenie edukacji i upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego
 - 1.19.4. Wykorzystanie obiektów dziedzictwa kulturowego do promowania powiatu kieleckiego.
 - 1.19.5. Promocja atrakcji geoturystycznych powiatu kieleckiego wpisanych na listę UNESCO – Geopark Świętokrzyski.
 - 1.19.6. Upowszechnianie dziedzictwa kulturowego wśród dzieci i młodzieży – wspieranie międzypokoleniowego przekazu dziedzictwa kulturowego.

⁶ *Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2030*, uchwała nr 276/167/2022 Zarządu Powiatu w Kielcach z dnia 18 maja 2022 r.; <https://bip.powiat.kielce.pl/prawo-lokalne/uchwaly-zarzadu-powiatu/Uchwala-Nr-2761672022/idn:5719> [dostęp 03.11.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

1.19.7. Wspieranie organizacji pozarządowych poprzez udzielanie dotacji w ramach otwartych konkursów mających na celu promocję dziedzictwa kulturowego.

1.19.8. Organizowanie wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe np. gwarę, zwyczaje, obyczaje ludowe.

1.19.9. Realizacja działań mających na celu zabezpieczenie istniejących zabytków w oparciu o kierunki wskazane w „Programie Opieki nad zabytkami Powiatu Kieleckiego na lata 2021 – 2024”.

Obszar 3: *Gospodarka* → Turystyka**▪ Cel szczegółowy 2.2 *Wykorzystanie potencjału turystycznego Powiatu*****○ Kierunki działań:**

2.2.1. Wspieranie działań na rzecz rozwoju zintegrowanych, sieciowych produktów turystycznych i rekreacyjnych na bazie unikalnych walorów przyrodniczych i kulturowych w powiecie, w tym m.in., unikatowych zasobów geologicznych (najstarsze góry w Europie, Jaskinia Raj – jako osobliwość przyrody), duża liczba zabytków (pomnik historii – Święty Krzyż).

2.2.2. Promocja miejsc/terenów o unikatowych walorach przyrodniczych na terenie Powiatu.

2.2.3. Wykorzystanie potencjału przyrodniczego powiatu kieleckiego.

2.2.4. Współpraca z podmiotami działającymi w branży turystycznej w celu promocji turystyki.

2.2.5. Podejmowanie działań na rzecz poprawy jakości bazy turystycznej.

2.2.6. Wspieranie działań promujących gospodarstwa agroturystyczne.

2.2.7. Wspieranie działań mających na celu promocję turystyczną marki Powiatu w oparciu o istniejące walory przyrodnicze i historyczne.

2.2.8. Współpraca z Regionalną Organizacją Turystyczną Województwa Świętokrzyskiego i Lokalną Organizacją Turystyczną w zakresie rozwoju turystyki na terenie Powiatu.

2.2.9. Współpraca z Lokalnymi Grupami Działania i Regionalnym Centrum Informacji Turystycznej na rzecz rozwijania atrakcji turystycznych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

2.2.10. Podejmowanie działań promujących bazę okoturystyczną i miejsca rozrywki rodzinnej na terenie Powiatu.

2.2.11. Podejmowanie działań w zakresie organizacji wydarzeń np. plenerowych, promujących walory turystyczne Powiatu oraz zdrowy styl życia.

Obszar 3: Gospodarka → Promocja powiatu kieleckiego

- Cel szczegółowy 2.7 *Atrakcyjny wizerunek Powiatu jako miejsca prowadzenia aktywności gospodarczej i zamieszkania*

- Kierunki działań (wybrane):

2.7.3. Wykorzystywanie unikalnych walorów przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego do promocji powiatu kieleckiego.

4.3.5. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego został uchwalony w 2014 roku⁷. W kontekście dziedzictwa kulturowego wskazano, iż *województwo świętokrzyskie posiada specyficzne zasoby dziedzictwa kulturowego, ściśle związanego z historią Polski i polskiej państwowości, poczynszy od czasów najdawniejszych. Znajdują się tu powszechnie znane i unikatowe zabytki, które są niezwykle cenne z punktu widzenia dorobku kulturowego kraju, niejednokrotnie rzadkie, a nawet niespotykane w Europie. Znaczna część tych zasobów pozostaje jednak poza szerszym dostępem, jest zaniedbana pod względem ochrony i promocji, często nie w pełni zachowana i wymagająca gruntownej restauracji. Nie wszystkie zabytki są dostatecznie rozpoznane i udokumentowane. Stan ten jest wynikiem wieloletnich zaniedbań finansowych oraz braku rozwiązań systemowych umożliwiających pełne włączenie się w proces ochrony, władz samorządowych i partnerów prywatnych. Zbyt niskie jest również zaangażowanie społeczeństwa w odnowę i wykorzystanie przestrzeni kulturowej do celów rozwoju lokalnego*⁸.

⁷ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego, uchwała nr XLVII/833/14 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 22 września 2014 r.; <https://bip.sejmik.kielce.pl/231-departament-nieruchomosci-geodezji-i-planowania-przestrzennego.html> [dostęp 19.11.2022]

⁸ *Ibidem*, s. 103.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Gmina Bieliny została w PZPWŚ scharakteryzowana jako *jeden z obszarów o największym potencjale przyrodniczo-krajobrazowym: obszar turystyczny Gór Świętokrzyskich i obszar turystyczno-uzdrowiskowy*⁹.

Wśród priorytetów w zagospodarowaniu przestrzennym wyszczególniono zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego:

- szersze udostępnienie atrakcji kulturowych i przyrodniczych;
- wprowadzenie nowych, innowacyjnych produktów turystycznych, zwiększających konkurencyjność tego rejonu;
- wzmożona ochrona krajobrazu kulturowego z uwzględnieniem architektury regionalnej;
- (przestrzeganie ustalonych kryteriów i zasad budownictwa regionalnego oraz zakaz zabudowy na terenach eksponowanych krajobrazowo) wyznaczanie punktów i ciągów widokowych;

W 2020 roku uchwalona została zmiana Planu dotycząca opracowania „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego”. W skład tego obszaru wchodzi miasto na prawach powiatu — Kielce (stolica województwa świętokrzyskiego i jednocześnie centrum obszaru funkcjonalnego) wraz z 11 gminami ościennymi. Charakteryzowany teren nie obejmuje bezpośrednio Gminy Bieliny, jednak z racji sąsiedztwa, znajduje się w strefie wzajemnych wpływów.

Najistotniejsze zjawisko zachodzi w kontekście przekształceń sieci osadniczej. Analizy procesów osiedleńczych (w latach 2014–2016)¹⁰ prowadzą do wniosku, że w systemie osadniczym MOF OW utrwała się zjawisko suburbanizacji polegające na przemieszczaniu się ludności z Kielc na obszary sąsiednich gmin. Ten proces intensywnej ekspansji ma pośredni wpływ na zasoby dziedzictwa kulturowego. Pozytywnym aspektem jest aktywizacja społeczno-gospodarcza obszarów wiejskich. Zjawisko to jednakże powoduje również zagrożenia przestrzeni publicznej, krajobrazu przyrodniczo-kulturowego oraz uszczuplenie terenów otwartych oraz zarezerwowanych pod ważne inwestycje strukturalne, jak również generuje zwiększony ruch komunikacyjny.

⁹ *Ibidem*, s.368.

¹⁰ *Ibidem*, s. 46.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

W świetle tych zjawisk priorytetowymi działaniami samorządów w procesie kształtowania środowiska kulturowego powinny być:

- intensyfikacja i pogłębianie rozpoznania zasobów dziedzictwa kulturowego;
- ochrona zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych;
- zachowanie i ochrona obiektów zabytkowych, ze szczególnym uwzględnieniem tych mniej znanych,
- a stanowiących o walorach lokalnego krajobrazu kulturowego;
- zachowanie najcenniejszych krajobrazów kulturowych;
- promocja i eksponowanie obiektów zabytkowych;
- tworzenie warunków do współpracy z partnerami społecznymi i prywatnymi w celu pozyskania środków na rewaloryzację zabytków¹¹.

Na szczególną uwagę w kontekście dziedzictwa kulturowego zasługuje wybitna rola Sanktuarium na Świętym Krzyżu. Zostało ono wymienione w planie mimo, iż nie znajduje się w podstawowym obszarze MOF OW. Podkreślono w ten sposób jego wybitną rolę jako znaczącego elementu struktury przestrzennej i jeden z głównych czynników kształtujących tożsamość regionu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego gminy

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Bieliny na lata 2021-2030

Strategia Rozwoju Gminy Bieliny na lata 2021-2030¹² jest dokumentem, który wskazuje kierunki, w jakich powinna zmierzać Gmina, aby zapewnić sobie stały, zrównoważony rozwój, a mieszkańcom konsekwentne polepszanie warunków życia. Jest to plan wieloletniego

¹¹ *Ibidem*, s. 213.

¹² *Strategia Rozwoju Gminy Bieliny na lata 2021 – 2030*, uchwała nr XUII/336/22 Rady Gminy Bieliny z dnia 29 kwietnia 2022 r.;

https://www.bieliny.pl/asp/pliki/Aktualnosci2022/strategia_rozwoju.pdf [dostęp 22.11.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

działania dla Rady Gminy, Wójta, urzędników oraz mieszkańców, którym zależy na rozwoju regionu w konfrontacji z szansami i zagrożeniami wynikającymi ze zmieniającego się otoczenia i działań innych podmiotów.

Według założeń *Strategii* Gmina dążyć będzie do wzmocnienia swoich zdolności rozwojowych, w tym zwiększenia wpływów do budżetu. W *Strategii* wskazano również na potrzebę integrowania działań, łączenia się w partnerstwa ponadlokalne, które pozwolą lepiej wykorzystać efekt synergii. Takie podejście zwiększa również szansę na uzyskanie wsparcia zewnętrznego.

Wśród priorytetów oraz kierunków działań wskazano elementy związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy,

Strategiczny cel nr 1. „*Wysoka jakość życia mieszkańców*” określa zakres działań związanych z ochroną dziedzictwa materialnego i niematerialnego, w tym tradycji lokalnych:

- Priorytet 1.4. Rozwinięta oferta czasu wolnego integrująca mieszkańców
Działania:
 - 1.4.3. Rozwój i modernizacja infrastruktury kulturalnej, w szczególności ukierunkowana na poprawę i zwiększanie dostępności placówek kultury.
 - 1.4.4. Rozwijanie i zwiększanie dostępności oferty sportowej i kulturalnej, w tym moderowanie dostępności tej oferty poza główną siedzibą instytucji sportu i kultury.
 - 1.4.5. Aktywizacja i rozwój miejsc aktywności społecznej, w tym zwiększenie potencjału wykorzystania infrastruktury społecznej, np. świetlic wiejskich.
 - 1.4.6. Zachowanie wartości materialnych i niematerialnych dziedzictwa kulturowego.
 - 1.4.7. Wsparcie działalności i aktywności organizacji społecznych, w tym KGW, OSP.
 - 1.4.8. Realizacja działań ukierunkowanych na integrację mieszkańców, w tym poprzez imprezy, festyny, spotkania.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Bieliny

*Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Bieliny*¹³ jest dokumentem określającym główne cele i zasady rozwoju zagospodarowania przestrzeni. Zagospodarowanie terenów odbywać się może w oparciu o wiele miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z tego też powodu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy powinno być podstawą koordynacji całego procesu planistycznego w gminie.

Na dzień tworzenia niniejszego Programu weszła w życie nowelizacja ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zgodnie z nowelizacją dotychczasowe Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ma zostać zastąpione przez nowe narzędzie planistyczne - plan ogólny. Jego postanowienia będą wiążące przy ustalaniu planów miejscowych oraz przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy. Będzie uchwalany obligatoryjnie dla całej gminy, z wyłączeniem terenów zamkniętych.

Wejście w życie planu ogólnego nie spowoduje utratę mocy obowiązującej dotychczasowych planów miejscowych. Z kolei studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin pozostają w mocy po wejściu w życie ustawy, do czasu uchwalenia planu ogólnego, jednak nie dłużej niż do końca 2025 r.

W aktualnie obowiązującym Studium w części dotyczącej dziedzictwa kulturowego określono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego. W celu zachowania spójności, zasady te zostały w całości przytoczone w niniejszym opracowaniu¹⁴.

- dla obiektów zabytkowych:
 - utrzymanie, ekspozycja oraz rewitalizacja obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
 - prowadzenie działań na obiektach wpisanych do rejestru zabytków zgodnie z przepisami odrębnymi;

¹³ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Bieliny*, uchwała nr XXXVIII/292/17 Rady Gminy Bieliny z dnia 30.11.2017 r. w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny;
https://bieliny.biuletyn.net/fls/bip_pliki/2017_12/BIPF55FBF39A1FD3FZ/Uchwala_Nr_XXXVIII-292-17.pdf
[dostęp 08.11.2022]

¹⁴ *Ibidem*, s.40-43.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- prowadzenie działań na obiektach ujętych w ewidencji zabytków (remont, - przebudowa, rozbudowa i nadbudowa) z zachowaniem gabarytu, bryły, tradycyjnej formy architektonicznej;
- wszelkie prace budowlane prowadzić z poszanowaniem dla substancji zabytkowej poprzez stosowanie materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do ścian zewnętrznych, detalu architektonicznego, pokryć dachowych, elementów dekoracyjnych;
- zakaz wprowadzania funkcji uciążliwych, prowadzących do obniżenia wartości historycznych, architektonicznych i estetycznych obiektów objętych ochroną konserwatorską;
- zachowanie istniejącej osi widokowej na Kościół Parafialny p. w. Św. Józefa Oblubieńca NMP w Bielinach;
- zachowanie zabytkowego układu kompozycji przestrzennej, w tym układu sieci drożnej, układu działek i cieków wodnych;
- ochrona walorów przyrodniczych, widokowych i funkcjonalnych w obrębie przedpoła widokowego;
- ochrona wartościowych form architektonicznych (kapliczki, krzyże, pomniki itp.);
- ochrona terenów zielonych naturalnych i urządzonych, będących wypełnieniem układów i otoczenia zespołów,
 - dla obiektów istniejących nie będących zabytkami:
- zachowanie istniejącego układu kompozycji przestrzennej, w tym układu sieci drożnej, rozłogu pól oraz układu działek;
- dopuszczenie rozbudowy i nadbudowy istniejących obiektów mieszkaniowo – usługowych oraz usługowych, z dostosowaniem do zabudowy tradycyjnej gabarytem, bryłą, formą architektoniczną, z zachowaniem wyznaczonej linii zabudowy;
- ochrona terenów zielonych naturalnych i urządzonych,
 - dla obiektów nowoprojektowanych:
- dostosowanie nowej zabudowy gabarytem i formą do tradycyjnej zabudowy;
- wykluczyć realizację obiektów stanowiących niekorzystne akcenty w terenie (m.in. obiekty reklamy wielkoformatowej) oraz konkurencyjne dominanty.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Dodatkowo, w zakresie bezpośrednio związanym z planowaniem zagospodarowania przestrzennego, *Studium* wskazuje jako konieczne:

- ochronę wielkości oraz kształtu działek przed rozdrobnieniem;
- zachowanie terenów leśnych i terenów otwartych o wybitnych walorach krajobrazowych, tj. elementów krajobrazu kulturowego – poprzez wykluczenie lokalizacji nowej zabudowy poza istniejącymi i proponowanymi terenami zespołów osadniczych;
- remontowanie i utrzymanie przydrożnych krzyży, figur, kapliczek i innych obiektów małej architektury sakralnej wraz z ich otoczeniem;
- zachowanie istniejących osi i ciągów widokowych na obiekty zabytkowe oraz wykluczenie przestaniania ich nową zabudową,
- wykluczenie działań powodujących degradację otoczenia zabytków oraz zabytkowych przestrzeni, m.in. poprzez: ochronę zabytków „in situ”, ochronę widokową, zapobieganiu kolizyjnemu zainwestowaniu i wymiany zabudowy historycznej na nową o obcych formach, ograniczenie towarzyszących im obiektów reklamowych;
- ochronę przed przekształceniami układu ruralistycznego wsi, poprzez utrzymanie zasadniczych elementów rozplanowania, przy jednoczesnym dopuszczeniu ich rozwoju na zasadzie kontynuacji i uzupełnienia istniejących układów;
- zachowanie wymagań przepisów szczególnych w zakresie ochrony stanowisk archeologicznych w przypadku podjęcia działalności inwestycyjnej, ingerującej w ziemię w obrębie stanowisk archeologicznych;
- przeciwdziałanie dewaloryzacji krajobrazu kulturowego.

5.1.3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Bieliny

Prawną formą ochrony zabytków, której stanowienie znajduje się w kompetencji gminy są ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określa zabytki, których ochrona musi

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

być uwzględniona w MPZP. Są to w szczególności zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków i ich otoczenie, inne zabytki nieruchomości znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków oraz parki kulturowe. Istotne znaczenie ma zawarty w *Ustawie* zapis o możliwości wyznaczania w MPZP stref ochrony konserwatorskiej obejmujących obszary, na których wprowadza się konieczne dla ochrony ograniczenia, zakazy i nakazy¹⁵. Projekty i zmiany MPZP podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gmina Bieliny posiada uchwalone w 2012 i 2018 roku oraz obowiązujące Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego dla wszystkich miejscowości¹⁶. Uchwalają one poniższe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej dla terenu Gminy:

- zachować tradycyjny układ pól tzw. pasiaków świętokrzyskich;
- zachować dbałość o utrzymanie form regionalnych, w tym: charakterystycznych podziałów, tradycyjnych układów przestrzennych zagród, cech stylowych budownictwa;
- nakaz remontowania i utrzymywania przydrożnych krzyży, figur i kapliczek oraz obiektów o cechach zabytkowych, obowiązek zachowania formy i detalu architektonicznego, z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających, np. ogrodzenia;

Dodatkowo dla poszczególnych miejscowości są określone zasady odnoszące się dla konkretnych obiektów znajdujących się na ich terenie:

Uchwała nr XIX/111/12 Rady Gminy Bieliny z dnia 24 maja 2012 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny miejscowości Huta

Szklana:

- chronić i utrzymać w dotychczasowej formie i gabarytach Pomnik Katyński Trzech Krzyży, pomnik pomordowanych podczas II wojny światowej oraz kapliczkę - obiekty o cechach zabytkowych oznaczone na rysunku zmiany planu;

¹⁵ *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* (Dz.U. 2022 poz. 840), art., 19.

¹⁶ Plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny <https://bieliny.biuletyn.net/?bip=1&cid=54&bsc=N>, [dostęp 20.09.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- w obszarach stanowisk archeologicznych (w strefie biernej ochrony archeologicznej), działania inwestycyjne w tym prace ziemne prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa w zakresie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami.

Uchwała nr XLIII/347/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Belno;

- działania dotyczące przekształcenia obiektu zabytkowego, jakim jest młyn wodny (naprzeciwko domu nr 36) - wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego pod nr A.210 na podstawie decyzji z dnia 18.08.1970 r., oznaczony na rysunku planu, należy prowadzić zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- obejmuje się ochroną kapliczkę Św. Jana Nepomucena (naprzeciwko domu nr 38) – obiekt zabytkowy ujęty w gminnej ewidencji zabytków, oznaczony na rysunku planu, dla którego ustala się następujące zasady ochrony:
 - wszelkie działania inwestycyjne przy obiekcie prowadzić tak, by zachował on swe pierwotne cechy stylowe, detal architektoniczny,
 - nakaz stosowania materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do ścian zewnętrznych, pokrycia dachu, detalu architektonicznego, elementów dekoracyjnych,
 - zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego oraz umieszczania na nim reklam i innych tablic nie związanych z jego funkcją dopuszcza się konserwację obiektu dla zachowania lub odtworzenia jego zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego, z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających, jak np. ogrodzenie;
- obejmuje się ochroną stanowisko archeologiczne nr 63 (obszar 86-65) - osada z okresu nowożytnego, ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu nr 1; w obszarze stanowiska archeologicznego działania inwestycyjne, w tym prace ziemne, należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027Uchwała nr XLIII/348/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Bieliny;

- działania dotyczące przekształceń zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków:
 - dla kościoła parafialnego p. w. Św. Józefa Oblubieńca NMP i cmentarza kościelnego w granicach ogrodzenia - wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod nr A.211/1-2 na podstawie decyzji z dnia 31.10.1947 r. oraz 15.02.1967 r., oznaczonych na rysunku planu,
 - dla cmentarza parafialnego przy ul. Żeromskiego w Bielinach - obiekt wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod nr A. 212 na podstawie decyzji z dnia 14.05.1992 r., oznaczony na rysunku planu, należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- obejmuje się ochroną następujące obiekty zabytkowe ujęte w gminnej ewidencji zabytków:
 - kapliczka Św. Jana Nepomucena w Bielinach Kapitulnych - oznaczona na rysunku planu nr 1,
 - dom drewniany w Bielinach Poduchowych (ul. Żeromskiego 37A), oznaczony na rysunku planu nr 2,
 - dom drewniany w Bielinach Poduchowych (ul. Żeromskiego 75), oznaczony na rysunku planu nr 3,
 - kapliczka NMP w Bielinach Poduchowych (obok OSP), oznaczona na rysunku planu nr 4,
 - kapliczka Św. Barbary w Bielinach Poduchowych (ul. Żeromskiego 21), oznaczona na rysunku planu nr 5,
 - kapliczka Św. Rozalii w Bielinach Poduchowych (w zespole kościoła parafialnego), oznaczona na rysunku planu nr 6;
- dla obiektów określonych w pkt 4 ustala się następujące zasady ochrony:
 - wszelkie działania inwestycyjne przy obiektach zabytkowych prowadzić tak, by zachowały one swe pierwotne cechy stylowe, detal architektoniczny,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- nakaz stosowania materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do ścian zewnętrznych, pokrycia dachu, detalu architektonicznego, elementów dekoracyjnych,
 - zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego oraz umieszczania na nim reklam i innych tablic nie związanych z jego funkcją,
 - dopuszcza się konserwację obiektu dla zachowania lub odtworzenia jego zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego, z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających, jak np. ogrodzenie,
 - dopuszcza się wyburzenie obiektu w przypadku złego stanu technicznego na zasadach określonych w przepisach odrębnych;
- obejmuje się ochroną stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu:
 - obszar nr 85-66:
 - stanowisko nr 1, ślad osadnictwa, epoka kamienia - oznaczone na rysunku planu nr 1,
 - stanowisko nr 2, osada, neolit - oznaczone na rysunku planu nr 2,
 - obszar nr 86-65:
 - stanowisko nr 44, osada, okres nowożytny - oznaczone na rysunku planu nr 3,
 - stanowisko nr 45, osada, okres nowożytny - oznaczone na rysunku planu nr 4,
 - stanowisko nr 46, ślad produkcji dymarskiej, późne średniowiecze - oznaczone na rysunku planu nr 5,
 - stanowisko nr 47, ślad osadnictwa, epoka kamienia - oznaczone na rysunku planu nr 6,
 - stanowisko nr 48, ślad osadnictwa, epoka kamienia - oznaczone na rysunku planu nr 7,
 - stanowisko nr 49, ślad osadnictwa, późne średniowiecze - oznaczone na rysunku planu nr 8;
 - w obszarze stanowisk archeologicznych określonych w pkt 6 działania inwestycyjne, w tym prace ziemne, należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027Uchwała nr XLIII/349/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Czaplów;

- brak wskazań dotyczących konkretnych obiektów.

Uchwała nr XLIII/350/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Górki Napękowskie;

- obejmuje się ochroną stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu: obszar nr 85-65:
 - stanowisko nr 50, ślad produkcji dymarskiej, późne średniowiecze oznaczone na rysunku planu nr 1,
 - stanowisko nr 51, ślad produkcji dymarskiej, późne średniowiecze i ślad osadnictwa, okres nowożytny, oznaczone na rysunku planu nr 2,
- w obszarze stanowisk archeologicznych określonych w pkt 3 działania inwestycyjne, w tym prace ziemne, należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

Uchwała nr XLIII/351/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Huta Nowa;

- obejmuje się ochroną zabytkową kapliczkę Św. Jana Nepomucena (obok domu nr 110a w Hucie Nowej), ujętą w gminnej ewidencji zabytków - oznaczoną na rysunku planu nr 1, dla której ustala się następujące zasady ochrony:
 - wszelkie działania inwestycyjne przy kapliczce prowadzić tak, by zachowała ona swe pierwotne cechy stylowe, detal architektoniczny;
 - nakaz stosowania materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do ścian zewnętrznych, pokrycia dachu, detalu architektonicznego, elementów dekoracyjnych,
 - zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego oraz umieszczania na nim reklam i innych tablic nie związanych z jego funkcją,
 - dopuszcza się konserwację obiektu dla zachowania lub odtworzenia jego zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego, z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających, jak np. ogrodzenie;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- obejmuje się ochroną stanowisko archeologiczne nr 1 (obszar 86-66), ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu - huta szkła; w obszarze stanowiska archeologicznego działania inwestycyjne, w tym prace ziemne, należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

Uchwała nr XLIII/352/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Huta Podłysica;

- obejmuje się ochroną zabytkową kapliczkę Matki Boskiej (Huta Podłysica – naprzeciwko szkoły), ujętą w gminnej ewidencji zabytków, dla której ustala się następujące zasady ochrony:
 - wszelkie działania inwestycyjne prowadzić tak, by kapliczka zachowała swe pierwotne cechy stylowe, detal architektoniczny;
 - nakaz stosowania materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do ścian zewnętrznych, pokrycia dachu, detalu architektonicznego, elementów dekoracyjnych,
 - zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego oraz umieszczania na nim reklam i innych tablic nie związanych z jego funkcją,
 - dopuszcza się konserwację obiektu dla zachowania lub odtworzenia jego zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego, z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających, jak np. ogrodzenie,
 - dopuszcza się wyburzenie obiektu w przypadku złego stanu technicznego, zgodnie z przepisami odrębnymi;
- obejmuje się ochroną stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu: obszar nr 85-66:
 - stanowisko nr 21, stanowisko produkcji dymarskiej, epoka kamienia, oznaczone na rysunku planu nr 1,
 - stanowisko nr 22, stanowisko produkcji dymarskiej, epoka kamienia, oznaczone na rysunku planu nr 2,
 - stanowisko nr 23, stanowisko produkcji dymarskiej, epoka kamienia; oznaczone na rysunku planu nr 3,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- stanowisko nr 23, stanowisko produkcji dymarskiej, epoka kamienia; oznaczone na rysunku planu nr 4,
- stanowisko nr 3, stanowisko dymarskie wielopieczowiskowe, epoka kamienia, oznaczone na rysunku planu nr 5,
- w obszarze stanowisk archeologicznych określonych w pkt 4 działania inwestycyjne, w tym prace ziemne, należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

Uchwała nr XLIII/353/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Huta Stara;

- obejmuje się ochroną następujące obiekty zabytkowe ujęte w gminnej ewidencji zabytków:

kapliczka NMP (przy szkole podstawowej) - oznaczona na rysunku planu nr 1,

kapliczka Św. Jana Nepomucena (naprzeciwko domu nr 31) - oznaczona na rysunku planu nr 2;

- dla obiektów określonych w pkt 3 ustala się następujące zasady ochrony:
 - wszelkie działania inwestycyjne przy obiektach zabytkowych prowadzić tak, by zachowały one swe pierwotne cechy stylowe, detal architektoniczny,
 - nakaz stosowania materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu ścian zewnętrznych, pokrycia dachu, detalu architektonicznego, elementów dekoracyjnych,
 - zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego oraz umieszczania na nim reklam i innych tablic nie związanych z jego funkcją,
 - dopuszcza się konserwację obiektu dla zachowania lub odtworzenia jego zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego, z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających, jak np. ogrodzenie,
 - dopuszcza się wyburzenie obiektu w przypadku złego stanu technicznego, zgodnie z przepisami odrębnymi;
- obejmuje się ochroną stanowisko archeologiczne nr 1 (obszar 86-66), ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu - relikty pieca huty szkła, okres nowożytny (XVII w.); w obszarze stanowiska archeologicznego działania inwestycyjne, w tym prace ziemne, należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi w zakresie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Uchwała nr XLIII/354/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Huta Koszary;

- brak wskazań dotyczących konkretnych obiektów.

Uchwała nr XLIII/355/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Kakonin;

- zakaz przesłaniania obiektów zabytkowych nową zabudową;
- działania inwestycyjne w zakresie zabytkowego domu (Kakonin 5) - wpisanego do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod nr 532 na podstawie decyzji z dnia 20.11.1969 r., oznaczonego na rysunku planu, należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

Uchwała nr XLIII/356/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Lechów;

- obejmuje się ochroną zabytkowy cmentarz epidemiczny ujęty w gminnej ewidencji zabytków, oznaczony na rysunku planu w terenie 1 .ZC.1;
- wszelkie działania inwestycyjne przy obiekcie zabytkowym określonym w ust. 3 należy prowadzić dla zachowania miejsca pamięci, przy czym obowiązuje:
 - nakaz zachowania form kultu religijnego w postaci kamiennego krzyża, pomnika upamiętniającego ofiary epidemii z 1875r.,
 - wyłączenie wszelkich działań inwestycyjnych degradujących zabytek oraz lokalne dziedzictwo i pamięć potomnych,
 - nakaz stosowania materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do elementów dekoracyjnych,
 - zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego reklamami oraz tablicami nie związanymi z jego funkcją.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027Uchwała nr XLIII/357/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Makoszyn;

- działania w zakresie przekształceń zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków:
 - kaplicy wpisanej do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod nr A.213, na podstawie decyzji z dnia 30.11.1956 r., oznaczonej na rysunku planu,
 - ośrodka kultu pogańskiego „Zamczysko” - stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod nr 3Aa, na podstawie decyzji z dnia 21.08.1986 r., oznaczonego na rysunku planu,

należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

- obejmuje się ochroną następujące obiekty zabytkowe ujęte w gminnej ewidencji zabytków:

Kościół Parafialny p.w. śś. Piotra i Pawła (Makoszyn 83) - oznaczony na rysunku planu nr 1,

Cmentarz Parafialny - oznaczony na rysunku planu nr 2,

ogrodzenie kaplicy wraz z bramką - oznaczone na rysunku planu nr 3;

- wszelkie działania inwestycyjne przy obiektach zabytkowych określonych w ust. 4 należy prowadzić tak, by zachowały one swe pierwotne cechy stylowe, detal architektoniczny oraz:
 - nakaz stosowania materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do ścian zewnętrznych, pokrycia dachu, detalu architektonicznego, elementów dekoracyjnych,
 - zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego oraz umieszczania na nim reklam i innych tablic nie związanych z jego funkcją;
 - dopuszcza się konserwację obiektu dla zachowania lub odtworzenia jego zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego, z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających, jak np. ogrodzenie,
 - dopuszcza się wyburzenie obiektu w przypadku złego stanu technicznego, na zasadach określonych w przepisach odrębnych

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Uchwała nr XLIII/258/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Napeków;

- obejmuje się ochroną stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu: obszar nr 85-65:
 - stanowisko nr 51, ślad produkcji dymarskiej, późne średniowiecze i ślad osadnictwa, okres nowożytny, oznaczone na rysunku planu nr 1,
 - stanowisko nr 52, ślad produkcji dymarskiej, późne średniowiecze i ślad osadnictwa, okres nowożytny, oznaczone na rysunku planu nr 2,
 - stanowisko nr 53, osada, okres nowożytny, oznaczone na rysunku planu nr 3,
 - stanowisko nr 54, ślad osadnictwa, epoka kamienia; oznaczone na rysunku planu nr 4,
 - stanowisko nr 55, ślad produkcji dymarskiej, okres wpływów rzymskich, oznaczone na rysunku planu nr 5,
 - stanowisko nr 56, ślad produkcji dymarskiej, późne średniowiecze i osada, okres nowożytny, oznaczone na rysunku planu nr 6,
 - stanowisko nr 57, osada, okres nowożytny, oznaczone na rysunku planu nr 7,
 - stanowisko nr 58, ślad produkcji dymarskiej, okres wpływów rzymskich, oznaczone na rysunku planu nr 8,
 - stanowisko nr 59, ślad produkcji dymarskiej, późne średniowiecze i osada, okres nowożytny, oznaczone na rysunku planu nr 9,
 - stanowisko nr 60, ślad produkcji dymarskiej, późne średniowiecze i osada, okres nowożytny, oznaczone na rysunku planu nr 10,
 - stanowisko nr 61, ślad produkcji dymarskiej, okres wpływów rzymskich, ślad osadnictwa, późne średniowiecze, osada, okres nowożytny, oznaczone na rysunku planu nr 11,
 - stanowisko nr 62, osada, okres nowożytny, oznaczone na rysunku planu nr 12;
- w obszarze stanowisk archeologicznych określonych w pkt 3 działania inwestycyjne, w tym prace ziemne, należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027**Uchwała nr XLIII/359/18 Rady Gminy Bieliny z dnia 8 maja 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Bieliny – miejscowości Porąbki.**

- obejmuje się ochroną następujące obiekty zabytkowe ujęte w gminnej ewidencji zabytków:
 - kapliczka (Porąbki 53) - oznaczona na rysunku planu nr 1,
 - kapliczka Św. Jana Nepomucena (Porąbki 45) - oznaczona na rysunku planu nr 2,
- dla obiektów określonych w pkt 3 ustala się następujące zasady ochrony:
 - wszelkie działania inwestycyjne przy obiektach zabytkowych prowadzić tak, by zachowały one swe pierwotne cechy stylowe, detal architektoniczny;
 - nakaz stosowania materiałów naturalnych identycznych lub podobnych z zastosowanymi pierwotnie - w odniesieniu do ścian zewnętrznych, pokrycia dachu, detalu architektonicznego, elementów dekoracyjnych,
 - zakazuje się przesłaniania obiektu zabytkowego oraz umieszczania na nim reklam i innych tablic nie związanych z jego funkcją,
 - dopuszcza się konserwację obiektu dla zachowania lub odtworzenia jego zabytkowej formy bądź detalu architektonicznego, z możliwością wprowadzenia elementów uzupełniających, jak np. ogrodzenie,
 - dopuszcza się wyburzenie obiektu w przypadku złego stanu technicznego, zgodnie z przepisami odrębnymi;

5.1.4. Gminny Program Rewitalizacji Gminy Bieliny na lata 2016-2025

*Gminny Program Rewitalizacji Gminy Bieliny na lata 2016-2025¹⁷ jest dokumentem, który umożliwi kompleksową i skoordynowaną reakcję Gminy na sytuację kryzysową w obszarach zdegradowanych wskazanych do rewitalizacji, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki. W Programie określono główną misję: *Kreowanie wizerunku Gminy Bieliny jako miejsca o wysoko rozwiniętej sferze gospodarczej i społecznej, przyjaznego mieszkańcom, turystom oraz inwestorom, wynikającego z aktywnego zaangażowania lokalnej społeczności w sprawy gminy. Pielęgnacja tradycji i kultury, wsparcie**

¹⁷Gminny Program Rewitalizacji Gminy Bieliny na lata 2016-2025, uchwała nr XXVI/189/16 z dnia 11 listopada 2016 roku, <https://www.bieliny.pl/asp/gminny-program-rewitalizacji-gminy-bieliny-na-lata-2016-2025,480,artykul,1,6121> [dostęp 28.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

turystyki i strefy gospodarczej przyczyni się do kontynuacji zrównoważonego rozwoju gminy, determinującego wysoki poziom zadowolenia z usług publicznych, infrastruktury społecznej i technicznej oraz możliwości wypoczynku, doprecyzowaną przez trzy cele strategiczne (społeczeństwo, gospodarka, przestrzeń i środowisko) rozwinięte na poszczególne cele operacyjne.

Na podstawie szczegółowych analiz do rewitalizacji wybrane zostały miejscowości: Bieliny, Porąbki, Huta Nowa oraz Huta Szklana. W ramach realizacji *Programu Gminy*, zaplanowano realizację 14 projektów kluczowych oraz 7 projektów komplementarnych. Wśród planowanych projektów uwzględnionych w programie rewitalizacji znajdują się projekty bezpośrednio związane z ochroną zabytków oraz dziedzictwa kulturowego.

Zakres projektów kluczowychNa podobszarze Bieliny jest to *Projekt 6. Ścieżka historyczno-edukacyjna*

→ W ramach projektu przewidziano stworzenie ścieżki historyczno-edukacyjnej po miejscowości gminnej Bieliny polegające na wyznaczeniu szlaku oraz uporządkowaniu i oznaczeniu miejsc związanych historycznie z dziejami Bielin. Będą to m. in. lokalizacje młynów wodnych, dawnej szkoły, miejsca postoju więźniów i jeńców radzieckich prowadzonych do więzienia na Świętym Krzyżu, miejsca pacyfikacji i zbiorowego mordy dokonanego przez hitlerowskich oprawców w czasie II Wojny Światowej.

Na podobszarze Huta Szklana jest to *Projekt 10. Świętokrzyska Zagroda Kultury - Rozbudowa Osady Średniowiecznej w Hucie Szklanej*

→ Osada stanowi rekonstrukcję wczesnośredniowiecznej wioski z IX-XII wieku będącej swoistym skansenem archeologiczno-historycznym. W ramach projektu przewidziano powiększenie osady o nowe elementy, które wzbogaciłyby ofertę i pozwoliłyby przyciągnąć do Huty Szklanej nowych turystów. Dla obsługi ruchu turystycznego konieczna jest rozbudowa Osady i budowa nowego budynku - Świętokrzyskiej Zagrody Kultury prezentującej dziedzictwo kulturowe Ziemi Świętego Krzyża. Inwestycja stanowić będzie doskonałe uzupełnienie aktualnej oferty udostępnianej turystom. Realizacja projektu znacząco wzbogaci atrakcyjność Osady Średniowiecznej i w jeszcze większym stopniu przyczyni się do aktywizacji społeczno-gospodarczej gminy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Projekt uzyskał dofinansowanie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020. Umowa została podpisana 4 października 2018 roku. Zakres jest realizowany w ramach partnerskiego projektu realizowanego z Zakonem Misjonarzy Oblatów na Św. Krzyżu oraz WDK w Kielcach pn. *Podwyższenie walorów dziedzictwa kulturowego oraz rozbudowa infrastruktury kulturalnej i turystycznej poprzez rewitalizację Zespołu Klasztornego na Świętym Krzyżu wraz z rozbudową Osady Średniowiecznej*¹⁸.

Zakres projektów komplementarnych

Na podobszarze Bieliny jest to *Projekt 2. Remont konserwatorski, restauratorski i budowlany muru cmentarza parafialnego oraz remont mogił z okresu II Wojny Światowej w Bielinach*

→ Cmentarz parafialny w miejscowości Bieliny (rejestr zabytków nr A 1135 z dnia 14.05.1992 r.) pochodzi z I połowy XIX wieku. Zabytkowe ogrodzenie jest murowane z elementami drewnianymi (zadaszenie muru). Mogiły z okresu II Wojny Światowej zlokalizowane są w jednej alejce w środkowej części cmentarza parafialnego.

W ostatnich latach podjęto szereg działań mających na celu realizację powyższego projektu. W 2018 r. dzięki staraniom Parafii Rzymsko – Katolickiej pw. Św. Józefa Oblubieńca NMP zostało rozpoczęte zadanie polegające na remoncie ogrodzenia cmentarza parafialnego. Zadanie przewidywało remont południowej oraz wschodniej strony muru cmentarnego. Parafia kontynuowała prace w 2019 r. W pierwszej kolejności zostało wyremontowane ogrodzenie od strony południowej, jako wymagające najpilniejszego remontu. W ramach zadania częściowo zostało też wykonane nowe ogrodzenie od podstaw. Podmurówka oraz słupki kamienne zostały wymurowane z odzyskanego kamienia po rozbiórce. Pozostała drewniana część została wiernie odtworzona z pierwotnego ogrodzenia. Przy elewacji wschodniej zostały wyremontowane odcinki zniszczone, z widocznymi ubytkami. Cały mur został oczyszczony z porostów i mchów. Przemurowano słupki przy bramie i furtce na kamienne. Furtkę i bramę oczyszczono z rdzy i pomalowano na kolor czarny. Całość remontu

¹⁸Podwyższenie walorów dziedzictwa kulturowego oraz rozbudowa infrastruktury kulturalnej i turystycznej poprzez rewitalizację Zespołu Klasztornego na Świętym Krzyżu wraz z rozbudową Osady Średniowiecznej <https://www.bieliny.pl/asp/podwyzszenie-walorow-dziedzictwa-kulturowego-oraz-rozbudowa-infrastruktury-kulturalnej-i-turystycznej-poprzez-rewitaliza,526,,1> [dostęp 11.09.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

została zakończona w 2020 r. Koszty remontu muru cmentarnego finansowane zostały w całości ze środków parafii pochodzących ze składek dokonanych przez parafian.

W 2017 roku Gmina rozpoczęła prace remontowe w zakresie historycznych nagrobków z okresu II Wojny Światowej. Projekt otrzymał dofinansowanie ze środków finansowych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, w ramach programu *Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju 2017*¹⁹. Remont mogił na cmentarzu został także współfinansowany z dotacji Wojewody Świętokrzyskiego w ramach Porozumienia nr 8/2017 z dnia 8 marca 2017 r. w sprawie powierzenia zadań, przyznania dotacji i ustalenia wzajemnych obowiązków w zakresie bieżącego utrzymania, remontów oraz sprawowania opieki nad cmentarzami i mogiłami wojennymi. Na potrzeby realizacji zadania została spisana umowa użyczenia pomiędzy Parafią (tj. właścicielem cmentarza) a gminą na użyczenie terenu cmentarza parafialnego. W miejscu istniejących nagrobków gdzie spoczywały ofiary egzekucji wykonane zostało ujednoczenie kwater poprzez wykonanie mogiły zbiorowej. W centralnym miejscu mogiły umieszczony został duży krzyż i siedem jednakowych płyt z granitu. Na płycie środkowej został umieszczony napis z krótką informacją na temat zbrodni dokonanej przez hitlerowców. Obecnie na płytach po obu stronach krzyża znajdują się imiona i nazwiska ofiar egzekucji. Wokół mogiły została wykonana opaska z drobnej kostki granitowej. Realizacja zadania przyczyniła się przede wszystkim do godnego upamiętnienia ofiar, zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, zwiększenia świadomości o podłożu historycznym mieszkańców, odrestaurowania zabytków kultury, a także zachęciła mieszkańców i turystów do zapoznania się z historią Bielin i jej okolic. Zadanie zostało zrealizowane we współpracy merytorycznej z Towarzystwem Przyjaciół Bielin. W czasie realizacji zadania został wydany specjalny egzemplarz „Kurier Bielińskiego” - jednodniówki Towarzystwa Przyjaciół Bielin który został w całości poświęcony tematyce zbrodni hitlerowskiej na terenie gminy Bielin w czasie II wojny światowej.

W 2018 roku gmina podjęła się realizacji remontu dwóch kolejnych mogił z okresu II wojny światowej na terenie cmentarza parafialnego w Bielinach. Remont został zrealizowany w ramach zadania *Remont mogił ofiar zbrodni hitlerowskiej w Puszczy Jodłowej pochowanych na*

¹⁹ Remont mogił z okresu II wojny światowej na cmentarzu parafialnym w Bielinach <https://www.bieliny.pl/asp/remont-mogil-z-okresu-ii-wojny-swiatowej-na-cmentarzu-parafialnym-w-bielinach,510,artykul,1,7034> [dostęp 28.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

cmmentarzu parafialnym w Bielinach. Zadanie zostało współfinansowane ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Fundusz Promocji Kultury) w ramach programu *Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju 2018 r.*

W ramach robót budowlanych zostały zdemontowane dwa istniejące nagrobki, a w ich miejsce wykonano nowe osobne mogiły. Na płytach nagrobnych w środkowej części zostały wygrawerowane krzyże, z imionami i nazwiskami ofiar egzekucji. Mogiły swoim wyglądem nawiązują do wykonanej w 2017 r. mogiły zbiorowej. Realizacja zadania przyczyniła się do godnego upamiętnienia ofiar zbrodni hitlerowskiej, zwiększenia świadomości mieszkańców o podłożu historycznym, przyczyniła się do podniesienia integracji lokalnej społeczności, budowania lokalnej tożsamości, kultywowania pamięci i tradycji,. Miejsce pełni też rolę edukacyjną jak również stanowi miejsce interesujące dla turystów. Realizacja zadania doprowadziła do lokalnego ożywienia miejscowej społeczności poprzez włączenie jej wspólnych działań mających na celu lepszą identyfikację z kulturowo – historycznym otoczeniem, chęć ocalenia od zniszczenia miejsc pamięci i dobra wspólnego.

Na podobszarze Huta Szklana jest to *Projekt 7. Renowacja obiektu pamięci- Krzyże Katyńskie*

→ Monument, umieszczony podnóża Świętego Krzyża oraz Świętokrzyskiego Parku Narodowego na terenie gminy Bieliny, zwany też Świętokrzyską Golgotą Wschodu, składa się z trzech stalowych krzyży z napisami: Katyń, Charków, Miednoje. Na cokole umocowano w pięciu językach tablice upamiętniające ofiary Zbrodni Katyńskiej. Pomnik odsłonięto 1999 roku. Obiekt wymaga napraw, wraz z uporządkowaniem i zagospodarowaniem terenu wokół. Celem działania jest odnowienie obiektu pamięci Zbrodni Katyńskiej dla przyszłych pokoleń, mając tym samym wpływ na sferę techniczną oraz przestrzenno-funkcjonalną.

5.1.5 Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Bieliny

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Bieliny została założona zarządzeniem nr 0050.73.2013 Wójta Gminy Bieliny z dnia 28 października 2013 roku. Objęła ona 26 zabytków nieruchomych oraz 47 stanowisk archeologicznych.

W roku 2022 Gmina Bieliny przystąpiła do działań mających na celu wykonanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków. W latach 2023-2024 ewidencja została zaktualizowana,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

wykonane zostały nowe karty adresowe. Zgodnie z aktualnym wzorem kart dodano informacje o historii, opisie, wartościach oraz stanie zachowania i postulatach dotyczących konserwacji, a także wykonano inwentaryzację w terenie sprawdzającą i aktualizującą stan zachowania obiektów. W efekcie wykreślono z ewidencji kartę zbiorczą zespołu kościoła parafialnego w miejscowości Bieliny, pozostałe karty zabytków nieruchomych pozostały bez zmian. W zakresie stanowisk archeologicznych dodano 10 kart adresowych: w miejscowości Belno 5, w miejscowości Lechów 1, w miejscowości Makoszyn 1 oraz w miejscowości Napęków 3 stanowiska.

5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Położenie i zarys historii i rozwoju gminy

Gmina Bieliny jest gminą o charakterze wiejskim, leży 23 km na wschód od stolicy Województwa Świętokrzyskiego - Kielc, u podnóża dwóch najwyższych szczytów Gór Świętokrzyskich. Ponad 60% jej powierzchni znajduje się w granicach Świętokrzyskiego Parku Narodowego i jego otuliny, czyli przygranicznej strefy ochronnej, co zapewnia zachowanie pierwotnego charakteru gminy rolniczej i dobrego stanu przyrody. Pozostała część południowa, to fragment Cisowsko – Orłowińskiego Parku Krajobrazowego.

Historia Gminy Bieliny²⁰ sięga średniowiecza i jest związana z dobrami biskupów krakowskich. Jak podają źródła, najstarsze wzmianki o Bielinach (w. XIV, XV w.) wiążą się z klasztorem Św. Krzyża, z ustalaniem granic między dobrami opactwa benedyktynów a ziemiami biskupstwa krakowskiego i wrocławskiego. W grudniu 1459 roku król Kazimierz Jagiellończyk wydał przywilej lokacyjny dla miasta Kielc i niektórych wsi klucza kieleckiego, m. in. Bielin.

Tereny gminy, leżące na trasie ważnych szlaków komunikacyjnych i na drodze do św. Krzyża, były celem najazdów mongolskich i tatarskich, o czym informują dwie tablice kościelne: jedna jest poświęcona pamięci opata Stanisława i 182 zakonników poległych 5 lutego 1260 roku podczas najazdu tatarskiego, zaś druga upamiętnia męczeńską śmierć proboszcza Jana

²⁰ Za: A. Drogosz, A. Cedro, *Kartki z historii Gminy Bieliny*, 2005; S. Józwik, *Historia gminy. Czy wiesz, że?*, 2006; A. Drogosz, *Bielińskie ścieżki do Niepodległej*, Bieliny 2009; S. Cygan, *Dzieje wsi Bieliny*, [w]: *Dialekty i gwary polskie. Kompendium internetowe*, 2010, <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=mapa-serwisu&l2=&l3=&l4=&l5=dzieje-wsi-bieliny> [dostęp 05.09.2022]; P. Wojtyś, *Z sercem w plecaku, czyli wędrówki po drogach i bezdrożach Ziemi Świętokrzyskiej i Sandomierskiej*, 2015.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Słopieckiego, zamordowanego w kwietniu 1657 roku. Tereny gminy są związane z działalnością gen. S. Różyckiego, ks. Piotra Ściegiennego, Mariana Langiewicza.

W początkach XVI w. istniały w granicach administracyjnych dzisiejszej gminy dwie wsie: większa Bieliny i mniejsza Lechów. W pejzażu Bielin i okolicy, zdominowanym przez pola, lasy, w przeszłości istniały kuźnie. Mieszkańcy wsi, np. Napękowa, Makoszyna, Belna trudnili się wydobywaniem rud żelaza i hutnictwem żelaza, zaś Kakonina, Porąbek, Huty Szklanej – hutnictwem szkła. Inne wsie znane z tradycji hutniczej to: Huta Nowa i Stara, także Poręba, Porąbki, Łazy. Największa liczba hut szkła powstawała na terenie Bielin dopiero w XVII wieku. W XVII wieku powstała parafia w Bielinach; akt erekcyjny podpisał biskup Jakub Zadzik 30 października 1637 roku i potwierdził 2 lutego 1638 roku. W skład parafii wchodziły wieś Bieliny, trzy kuźnie: Belno, Makoszyn, Napęków oraz 2 huty szkła (Kakonin i Ruska). Budowa kościoła została ukończona po sześciu latach.

Obok tradycji hutniczych ważne miejsce zajmowało młynarstwo, stanowiące ważną dziedzinę wiejskiego przemysłu. Zaczęło się ono rozwijać w XVII wieku i trwało do wieku XIX. W Bielinach młynarstwem trudniła się początkowo rodzina Zawadów, później Teligów. Obok młynów wodnych używano też wiatraków prostego typu, czyli tzw. koźlaków, które w Bielinach pojawiły się w 1923 roku.

Za początek szkolnictwa w Bielinach uznaje się rok 1637, kiedy prawdopodobnie przy kościele św. Józefa powstała szkoła. Dotychczas uważano, że było to dopiero po powstaniu styczniowym, ponieważ w 1865 roku podjęto próbę założenia szkoły elementarnej w Bielinach dla miejscowości: Belno, Bieliny, Napęków, Sieraków.

Podczas I wojny światowej w momencie wkroczenia Legionów Piłsudskiego do Kielc mieszkańcy gminy Bieliny podjęli uchwałę w sprawie zebrania składki dla wojska i w krótkim czasie zebrano 700 rubli dla tworzących się legionów. W Legionach Piłsudskiego służyli m.in. mieszkańcy: Józef Michalski, Franciszek Zieliński, Józef Czajkowski, Stefan Teliga, Władysław Ziach, Ignacy Michta.

Po odzyskaniu niepodległości pracę rozpoczęły liczne stowarzyszenia społeczne m.in. Stowarzyszenie "Rolnik" Bieliny, Spółdzielnia Mleczarska "W jedność siła", Koło Polskiej Macierzy Szkolnej, Związek Nauczycielski "Gwiazda Bielińska", Towarzystwo Związku Strzeleckiego (członkowie zarządu: Stefan Teliga, Jan Winiarski i Antoni Brożyna). Jesienią 1922 roku zarejestrowano Towarzystwo Straży Ogniowej Ochotniczej w Bielinach, zaś w maju

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

1931 roku została oddana do użytku remiza strażacka (wybudowana na działce parafialnej, przekazanej przez proboszcza ks. Feliksa Nowackiego). W 1933 roku została oddana do użytku nowa szkoła przy ul. Starowiejskiej (wybudowana na działce pokarczemnej).

Podczas II wojny światowej Bieliny stanowiły ważny ośrodek ruchu oporu. 11 listopada 1939 powstała komórka Służby Zwycięstwu Polski. Jej komendantem został Jan Sobkiewicz. W skład pierwszej komórki konspiracyjnej w Bielinach wchodził: Władysław Ziach ps. Zięba, Władysław Ołubiec ps. Bartek i Władysław Michalski- znany działacz ludowy. Do końca 1940 roku na terenie placówki Bieliny została zorganizowana pełna kompania wojska wraz z sekcjami pomocniczymi: ckm, łączności i sanitarną. W Bielinach powstał także Ludowy Związek Kobiet, który prowadził szkolenia sanitarne i przygotowywał do pracy konspiracyjnej łączniczki. 8 marca 1944 r. partyzancki oddział Armii Krajowej - Wybraniec Mariana Sołtysiaka „Barabasza” dokonał we wsi zbrojnego ataku na posterunek żandarmerii hitlerowskiej. W odwecie za przeprowadzony atak, Niemcy przeprowadzili pacyfikację Bielin. Ciała pomordowanych zostały ekshumowane w 1946 roku i uroczyście pogrzebane na miejscowym cmentarzu. Przy głównym trakcie wsi znajduje się pomnik upamiętniający te wydarzenia.

Po wojnie wieś zelektryfikowano i wybudowano sieć wodociągową. Powstała Spółdzielnia Zdrowia wykonująca opiekę lekarską i dentystyczną i Spółdzielnia Kółek Rolniczych. Lata 50. to rozwój Bielin jako zagłębia truskawkowego i sadowniczego. W 1951 roku powstał zespół folklorystyczny "Wesele Bielińskie".

W 1990 roku odbyły się pierwsze demokratyczne wybory samorządowe w gminie Bieliny, zaś 1992 roku nastąpiło otwarcie nowego budynku szkoły przy ul. Partyzantów. w 1995 roku powstał zespół, kontynuujący dorobek "Wesela Bielińskiego" - zespół ludowy Bielinianki. 1 czerwca 1998 roku po raz pierwszy zostały zorganizowane Dni Świętokrzyskiej Truskawki.

W 2001 roku powstało Towarzystwo Przyjaciół Bielin²¹, działające na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego poprzez pielęgnowanie tradycji ludowych i kulturalnych czy zabezpieczanie zabytków. Inicjatorem jego powstania i pierwszym prezesem stowarzyszenia był Sławomir Józwik.

²¹ Towarzystwo Przyjaciół Bielin, <http://www.bieliny.pl/asp/towarzystwo-przyjaciol-bielin,133,,1> [dostęp 01.11.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

16 listopada 2005 r. utworzono Gminne Centrum Kultury i Sportu w Bielinach, w 2014 roku przekształcone w Centrum Tradycji, Turystyki i Kultury Gór Świętokrzyskich w Bielinach²².

Herb gminy Bieliny został zaprojektowany przez dra. Jerzego Michtę. Jest połączeniem herbu "Korab" biskupa krakowskiego, Jakuba Zadzika, z herbem benedyktynów ze Świętego Krzyża, to jest podwójnym krzyżem patriarchalnym. W obu przypadkach herb ten nawiązuje do tradycji historycznej gminy na terenie której przebiegała granica pomiędzy posiadłościami biskupów krakowskich i benedyktynów świętokrzyskich. Herb gminy Bieliny składa się z zaokrąglonej od podstawy renesansowej tarczy, na której w polu czerwonym znajduje się korab, z podwójnym złotym krzyżem patriarchalnym, w miejscu masztu²³.

5.2.2 Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to unikatowy obraz miejsca, będący połączeniem elementów przyrody i ukształtowania terenu oraz mających miejsce na tym terenie mechanizmów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka.

Jego istnienie warunkuje dziedzictwo materialne, wpływające na krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, oraz powiązane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i nieustająco powtarzane przez ludzi w korelacji z ich środowiskiem, historią i podejściem do przyrody.

Ochrona krajobrazu kulturowego jest ważnym czynnikiem formowania tożsamości kulturowej ludności, łączącym jednostkę z konkretnym zespołem wartości, idei, zachowań i obyczajów, wpływającej na świadomość historyczną i związaną z nią tradycję.

Gmina Bieliny posiada wiele terenów leśnych i otwartych o wybitnych walorach krajobrazowych, będących ważnym elementem dziedzictwa regionu. Są to obszary Cisowsko - Orłowińskiego Parku Krajobrazowego, Cisowsko-Orłowińskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Świętokrzyskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, rezerwatu przyrody Zamczysko, pomników przyrody oraz obszarów sieci ekologicznej Natura 2000.

W Gminie Bieliny jako elementy krajobrazu o charakterze kulturowym z pewnością należy wymienić przywołany *Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego* tradycyjny układ

²² Centrum Tradycji, Turystyki i Kultury Gór Świętokrzyskich w Bielinach <http://www.bieliny.pl/asp/centrum-tradycji-turystyki-i-kultury-gor-swietokrzyskich-w-bielinach,412,,1> [dostęp 01.11.2022]

²³ Herb Gminy, <http://www.bieliny.pl/asp/herb-gminy,79,,1> [dostęp 01.11.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

pól tzw. pasiaków świętokrzyskich. Charakterystyczny układ wąskich pasów uprawnych, przecinanych często linią drzew, stał się inspiracją do stworzenia regionalnego, geometrycznego motywu, szeroko wykorzystywanego w tkaninach ludowych tego regionu.

Na terenie Gminy, między miejscowościami Makoszyn i Widełki, w centralnej części pasma Orłowińskiego znajduje się rezerwat leśny "Zamczysko" o powierzchni 14,4 ha, utworzony w 1959 roku. Wiek niektórych buków rosnących w rezerwacie szacuje się na około 220 lat. Zachowały się tutaj pozostałości wczesnośredniowiecznej pogańskiej świątyni słowiańskiej – ośrodka kultu bogini płodności Makoszy.

Na uwagę zasługują też liczne szlaki turystyczne o charakterze kulturowym, takie jak czerwony szlak turystyczny przebiegający obok wybudowanej Osady Średniowiecznej lub trasa turystyczna „Kraina Legend Świętokrzyskich” będąca rodzajem gry terenowej stworzona przez Centrum Tradycji, Turystyki i Kultury Gór Świętokrzyskich w Bielinach.

Należy też wspomnieć o realizowanej obecnie rozbudowie Osady Średniowiecznej w Hucie Szklanej, połączone z rewitalizacją klasztoru i sanktuarium na Świętym Krzyżu. W ramach projektu powstaje Świętokrzyska Zagroda Kultury "Harmonia" poszerzająca ofertę turystyki kulturowej i pielgrzymkowej w tej części Gór Świętokrzyskich.

Rozpatrując relacje dziedzictwa kulturowego i turystyki, jakże istotnej dla terenu Gminy Bieliny, należy wyraźnie akcentować, iż środowisko kulturowe posiada wartość wewnętrzną, która jest ważniejsza od jego wartości jako atrakcji turystycznej. Dlatego też działalność i rozwój turystyki powinny respektować skalę, naturę i charakter miejsca, w którym się odbywają.

5.2.3 Zabytki nieruchome

Gminna ewidencja zabytków nieruchomych w formie kart adresowych obejmuje łącznie 26 obiektów nieruchomych, w tym 5 ujętych w rejestrze zabytków.

Na terenie Gminy Bieliny występują zabytki nieruchome, zarówno świeckie jak i sakralne. Są to w większości kościoły wraz z przynależnymi dzwoniczami cmentarzami, ogrodzeniami, obiekty związane z tradycyjną zabudową wiejską (domy, zagrody, młyn), często drewnianą oraz kapliczki przydrożne.

Na szczególną uwagę zasługują zachowane obiekty architektury drewnianej. Kapliczki typu domkowego w Belnie, Bielinach, Hucie Nowej, Hucie Podłysicy, Hucie Starej i Porąbkach

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

stanowią liczny i charakterystyczny dla krajobrazu kulturowego świętokrzyskiej wsi zbiór małej architektury sakralnej. Są one symbolem religijności, nośnikiem wartości emocjonalnej, niematerialnej związanej z kultem religijnym. Przez wieki ludzie zbierali się przy nich na modlitwę, były miejscem spotkań integrującym mieszkańców wsi. Są to niemi świadkowie różnych wydarzeń związanych z ludzkimi losami i obrzędami np. poświęcenie pól, śpiewanie majówek. Zarówno kapliczki o konstrukcji słupowej, oszalowane często gontem, jak i domy i budynki gospodarcze o konstrukcji zrębowej (np. zagroda w Kakoninie, młyn wodny w Belnie) są ważnym przykładem tradycyjnego rzemiosła ciesielskiego, które w obszarach wiejskich stanowi szczególny, zanikający w sposób nieunikniony, zasób dziedzictwa. Umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym rozpatrywane są jako wartość niematerialna dziedzictwa, mająca wpływ na tożsamość kulturową regionu.

Kapliczki znajdują się w dobrym stanie, poddawane są bieżącym naprawom. Są przyozdabiane kwiatami, teren wokół jest uporządkowany i zadbany. Ze względu na wiek i specyfikę materiału widoczne jest często porażenie korozją biologiczną, najczęściej w postaci szarego rozkładu drewna. Również chałupa drewniana z Kakonina z XIX-wieku jest w dobrym stanie, odrestaurowana stanowi składową atrakcję turystyczną pn. Chata Kaka - Zagroda Chłopska w Kakoninie.

W najgorszym stanie zachowania znajduje się młyn wodny w Belnie. Obiekt jest w stanie przedawaryjnym, grozi zawaleniem. Konstrukcja jest naruszona, podłogi zarwane, pokrycie dachowe i ściany zewnętrzne niekompletne i nieszczelne, widoczne są ślady porażenia korozją biologiczną. Wewnątrz zachowane są fragmenty mechanizmu transmisyjnego młyna, mlewnika walcowego, urządzenia czyszczącego i urządzenia do produkcji kasz. Teren gęsto zarośnięty samosiejkami.

Istotnymi punktami na mapie gminy są kościoły parafialne w Bielinach oraz Makoszynie. Wczesnobarokowy XVII-wieczny zespół kościoła p. w. Św. Józefa Oblubieńca NMP w Bielinach usytuowany jest na wzniesieniu w centrum wsi. Kościół wraz z dzwonnica, przykościelnym cmentarzem, kapliczką św. Rozalii, ogrodzony murem, dominuje w krajobrazie miejscowości. XX-wieczny kościół p.w. śś. Piotra i Pawła w Makoszynie powstał po założeniu nowej parafii w 1936 roku. Wcześniej Makoszyń przynależał do parafii w Daleszycach oraz Bielinach, a w miejscowości czynnie korzystano z XIX-wiecznej murowanej kaplicy usytuowanej w centrum

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

wsi. Rola kaplicy zmalała po oddaniu do użytku nowego kościoła. Oba kościoły parafialne i kaplica znajdują się w dobrym stanie, są poddawane bieżącym remontom.

Objęcie obiektów ochroną konserwatorską wskazuje na określone prawnie konsekwencje w zależności od obranej formy ochrony zabytków. Wpis do rejestru zabytków powoduje objęcie obiektu ścisłą ochroną konserwatorską i koniecznością uzyskiwania pozwoleń stosownie do art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków. Ewidencja zabytków wskazuje, iż prowadzenie prac wpływających na wygląd i stan zachowania zabytków należy wykonywać w porozumieniu z Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, co generuje konieczność uzyskania uzgodnienia prac budowlanych wymagających pozwolenia na budowę oraz prac rozbiórkowych, stosownie do art. 39 ust. 3 prawa budowlanego.

5.2.4 Zabytki ruchome

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest m.in. do: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Na terenie Gminy Bieliny znajdują się poniższe zabytki ruchome:

- trzy nagrobki rodziny Paszkowskich i krzyż z 1935 r. znajdujące się na Cmentarzu parafialnym w Bielinach (dec. z dn. 31.05.2007 r.);
- wystrój i wyposażenie ruchome kościoła parafialnego pw. św. Józefa Oblubieńca w Bielinach (dec. z dn. 08.04.1994 r. +inf. urzędowa z 04.03.2009 r. i 09.04.2009 r.)

5.2.5 Zabytki archeologiczne

Program AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski), wdrażany w Polsce od lat 70 XX- wieku, dzieli teren całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Ma on na celu lokalizację stanowisk archeologicznych. Wszystkie zlokalizowane stanowiska powinny być ujęte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i uwzględnione w gminnych ewidencjach zabytków. Baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań i weryfikacji badań wcześniejszych. Baza stanowi źródło aktualnej wiedzy o terenie i stanowi podstawę kolejnych etapów badawczych:

- Kwerendy archiwalnej w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach,
- Badań powierzchniowych.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególny problem stwarzają nieruchome zabytki archeologiczne, czyli materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżniamy ich różne rodzaje: grodziska - pozostałości grodów, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, miast itd. Można je podzielić na zabytki niewidoczne w krajobrazie i widoczne - zabytki o własnej formie krajobrazowej: głównie są to pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano - ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną (niematerialną) w postaci pozostałości dawnych miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów), itp.

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom z powodu intensyfikacji działalności przemysłowej, rolniczej i urbanistycznej. Zgodnie z art 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840) wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Zasięg

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

stanowisk na mapach, wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych, winien być traktowany orientacyjnie, gdyż pozostałości osadnictwa mogą także wystąpić poza wytyczonymi ich granicami.

Na terenie Gminy Bieliny znajduje się 47 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków archeologicznych, w tym jedno ujęte w rejestrze zabytków: rezerwat archeologiczny - przyrodniczy „Góra Zamczysko” usytuowany przy południowej granicy gminy w Makoszynie, wpisany do rejestru zabytków (nr 3 Aa z dnia 21.08.1986 r.). Znajduje się tam dobrze zachowany ośrodek kultu pogańskiego z IX/X w.

5.2.6 Dziedzictwo niematerialne

Niematerialne dziedzictwo kulturowe, choć trudne do zdefiniowania, jest niezmiernie istotne w procesie kształtowania tożsamości każdej grupy społecznej i jednostki. Przetrawianie dziedzictwa niematerialnego w jego wielkim bogactwie jest warunkiem utrzymania różnorodności kulturowej w obliczu postępującej globalizacji. Wzajemne zrozumienie niematerialnego dziedzictwa kulturowego różnych społeczności pomaga w prowadzeniu międzykulturowego dialogu i zachęca do wzajemnego poszanowania innych sposobów życia²⁴. Ta wartość niematerialnego dziedzictwa kulturowego dostrzeżona została przez UNESCO, które w 2003 r. uchwaliło Konwencję w sprawie ochrony tego dziedzictwa, opracowując jednocześnie jego spójną definicję, która brzmi:

Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również

²⁴ Niematerialne dziedzictwo kulturowe, Narodowy Instytut Dziedzictwa; https://niematerialne.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/ [dostęp 20.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

*odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami, oraz zasadom zrównoważonego rozwoju.*²⁵

Zdefiniowanie dziedzictwa niematerialnego dedykowanego danemu obszarowi jest zadaniem trudnym, wymagającym wręcz osobnej monografii. Często drobne z perspektywy całości aspekty powodują zupełną zmianę punktu widzenia i rozumienia danego zjawiska. Na potrzeby niniejszej pracy należy jednak wskazać najważniejsze zjawiska występujące na terenie Gminy Bieliny:

- nazwy miejscowości nawiązujące do tradycji przemysłowych (Huty), miejscowości posiadające średniowieczną metrykę - były w dobrach kościelnych (Bieliny Kapitulne i Poduchowne);
- legendy związane z powstaniem miejscowości lub obiektów (Kakonin, Makoszyn, kościół w Bielinach);
- tradycje patriotyczne - od powstań XIX wieku do walk partyzanckich II wojny przez teren Gminy biegną dwa główne szlaki turystyczne Gór Świętokrzyskich: czerwony i niebieski, krzyżują się w Kakoninie, czerwony szlak turystyczny przebiega obok wybudowanej Osady Średniowiecznej;
- Centrum Tradycji, Turystyki i Kultury Gór Świętokrzyskich w Bielinach - instytucja kultury zajmująca się organizacją wydarzeń kulturalnych i turystycznych w gminie;
- kalendarz wydarzeń turystycznych i promocyjnych obejmujący kilkanaście wydarzeń o zasięgu ponadlokalnym (Dzień Świętokrzyskiej Truskawki, Dożynki Gminne, Dzień Tradycji i Kultury Gminy Bieliny)
- szlak edukacji ekologicznej „Świętokrzyski szlak paproci” wraz infrastrukturą (tablice, zadaszania);
- gwara świętokrzyska kultywowana przez lokalne zespoły ludowe, mieszkańców Gminy;
- na terenie Gminy działają stowarzyszenia zajmujące się rozwojem turystyki, zachowaniem dziedzictwa kulturowego: Towarzystwo Przyjaciół Bielin, Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania - Wokół Łysej Góry”, Stowarzyszenie Lokalna Organizacja Turystyczna „Kraina Legend Świętokrzyskich”;

²⁵ Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r;
https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Konwencja_o_ochronie_dz_niemater_2003.pdf [dostęp 10.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- wdrożony i znany produkt Kraina Legend Świętokrzyskich - gry terenowe oparte na legendach;
- atrakcja turystyczna Osada Średniowieczna w Hucie Szklanej, prezentująca w interaktywny sposób średniowieczne zawody rzemieślnicze (bartnika, kowala, tkacza, garncarza itp.)
- uruchomienie i prowadzenie w Bielinach Punktu Informacji Turystycznej Gór Świętokrzyskich w siedzibie Centrum Tradycji i Turystyki Gór Świętokrzyskich w Bielinach;
- aktywna działalność zespołów ludowych, kół gospodyń wiejskich, kapel: Koła Gospodyń Wiejskich w: Bielinach (i działający przy nim zespół „Echo Łysicy”), w Makoszynie (i działający przy nim zespół „Makoszanki”), w Hucie Podłysicy, w Hucie Starej, w Napękowie, zespołów: Bielinianki, „Małe Bielinianki”, „Jodełki”, kapel: Kapeli Bielińskiej i Kapeli z Makoszyna;
- aktywna działalność twórców i artystów ludowych (np. Ewy Kot, Mieczysława Józefa Sali, Jarosława Winiarskiego);
- zachowanie i przekazywanie kolejnym pokoleniom tradycyjnych umiejętności i zawodów (rzeźbiarstwo, garncarstwo, ceramika, bibułkarstwo, haftowanie, tkactwo itp.)
- tradycyjny ludowy strój noszony przez członkinie i członków zespołów ludowych (Świętokrzyski pasiak symbolem Gór Świętokrzyskich obecny w stroju ludowym)
- piewca gwary świętokrzyskiej - Józef Ozga Michalski - związany z gminą Bieliny
- realizacja jednego z pierwszych w kraju kursów gwary ludowej na terenie Gminy²⁶.

5.2.7 Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie Gminy Bieliny nie ma instytucji publicznych i prywatnych o statusie muzeum rejestrowanego.

²⁶ Za: Program Rozwoju Turystyki Gminy Bieliny na lata 2012-2015, uchwała Rady Gminy Bieliny nr XV/81/11 z dnia 30 grudnia 2011 roku, https://www.bieliny.pl/asp/pliki/urząd/program_rozwoju_turystyki_gminy_bieliny_na_lata_2011-_2015.pdf [dostęp 02.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

5.2.8 Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla Gminy

Ważnym elementem krajobrazu gminy, istotnym dla zachowania tożsamości kulturowej, są kapliczki przydrożne, bezpośrednio związane z wiarą i historią lokalnej społeczności. Są one unikatowe dla obszaru wsi świętokrzyskiej, a ich wartość poza ustawowo określonymi wartościami zabytku, opiera się na wartości sentymentalnej. Często są to obiekty wykonane i restaurowane rękami lokalnej społeczności.

Na szczególną uwagę zasługuje również pochodzący z 1 poł. XIX wieku dom drewniany w Kakoninie. Budynek jest przykładem tradycyjnego rzemiosła ciesielskiego, które w obszarach wiejskich stanowi szczególny, zanikający w sposób nieunikniony, zasób dziedzictwa. Umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym rozpatrywane są jako wartość niematerialna dziedzictwa, mająca wpływ na tożsamość kulturową regionu. Ważna jest również wartość autentyzmu, rozumiana jako wartość sumaryczna autentyczności: materii zabytkowej, formy i kontekstu przestrzennego – w tym przypadku zagrody chłopskiej.

6. Ocena stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy - analiza SWOT

Analiza stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Bieliny wykonana została przy pomocy analizy SWOT. Analiza zawiera rozpoznanie mocnych stron (*strengths*) i słabych stron (*weaknesses*) oraz aktualnych i potencjalnych szans (*opportunities*) i zagrożeń (*threats*).

Wykonano ją w oparciu o:

- analizy i oceny zawarte w przedstawionych powyżej dokumentach strategicznych miasta, poddając je krytycznej ocenie i aktualizacji,
- oględziny zabytków i obszarów zabytkowych miasta,
- konsultacje z pracownikami Urzędu Gminy Bieliny oraz mieszkańcami.

Zestawienie wniosków wynikających z analizy SWOT diagnozuje obecną sytuację dotyczącą stanu dziedzictwa kulturowego w mieście oraz jego ochrony. Jednocześnie stanowi podstawę do formułowania priorytetów, kierunków działań i zadań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem miasta.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

l.p.	MOCNE STRONY (Strengths)
1.	Wysokie walory krajobrazowe i turystyczne
2.	Dogodne położenie Gminy Bieliny – w samym sercu Gór Świętokrzyskich
3.	Obowiązujące Miejskowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego
4.	Wyjątkowa wartość dziedzictwa niematerialnego - bogactwo wątków historycznych, ideowych i tradycji związanych z tożsamością kulturową
5.	Bardzo korzystna lokalizacja Gminy Bieliny – bliska odległość do drogi krajowej i wojewódzkiej jak i do Miasta Kielce
6.	Wiele pieszych i rowerowych szlaków turystycznych
7.	Dobrze zachowane obiekty sakralne i budynki użyteczności publicznej
8.	Samorząd Gminy świadomym zarządcą zabytkowego zasobu - sprawowanie opieki i ochrony nad historycznym zasobem zabytkowym, wdrażanie programu rewitalizacji
9.	Uwzględnianie ochrony i zarządzania dziedzictwem w dokumentach strategicznych i programowych Gminy
10.	Możliwość pozyskania zewnętrznych środków finansowych na prace dotyczące zabytków
11.	Działalność instytucji funkcjonujących w obszarze kultury oraz zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego, m.in.: Centrum Tradycji i Turystyki Gór Świętokrzyskich w Bielinach
12.	Działalność licznych organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, działalność KGW
	Budowanie marki Gminy Bieliny jako gminy kultury i kultywowanie tradycji regionu w oparciu o cykliczne wydarzenia kulturalne promujące dziedzictwo kulturowe, np. Dzień Świętokrzyskiej Truskawki, Dożynki Gminne, Dzień Tradycji i Kultury Gminy Bieliny, Świętokrzyskie Święto Zalewajki

l.p.	SŁABE STRONY (Weaknesses)
1.	Mała liczba zabytkowych obiektów nieruchomych
2.	Zły stan obiektów zabytkowych stanowiących własność prywatną
3.	Niszczące stanowisk archeologicznych przez działalność rolniczą i inwestycyjną
4.	Niewystarczające środki finansowe przeznaczone na ochronę zabytków
5.	Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych powodujące utratę walorów zabytkowych
6.	Niski poziom edukacji mieszkańców w kontekście wartości dziedzictwa kulturowego
7.	Niska świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów zabytkowych
8.	Brak świadomości społecznej dotyczącej zasobów dziedzictwa kultury materialnej i niematerialnej

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

9.	Niedostateczne zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony i opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym
10.	Stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków, bądź ich nieuregulowany stan prawny
11.	Zanikanie tradycyjnej sztuki budowlanej oraz stosowania tradycyjnych materiałów

l.p.	SZANSE (Opportunities)
1.	Wykorzystanie walorów przyrodniczych i zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki
2.	Potencjał dla rozwoju produktów regionalnych
3.	Włączanie w proces dbałości o ochronę dziedzictwa kulturowego mieszkańców poprzez inicjatywy obywatelskie, konsultacje społeczne dokumentów programowych i strategicznych
4.	Współpraca i koordynacja działań konserwatorskich z Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
5.	Możliwość pozyskania dotacji na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł, w tym m.in. ze środków Unii Europejskiej
6.	Dbłość mieszkańców gminy o obiekty architektury sakralnej - cmentarze, kaplice, kapliczki, krzyże przydrożne
7.	Kultywowanie tradycji i lokalnego folkloru jako działań mających na celu uatrakcyjnienie i wydobycie cennych walorów kulturowych gminy
8.	Aktywny udział stowarzyszeń i instytucji kultury w kultywowaniu i zachowaniu lokalnego dziedzictwa
9.	Pozytywna rola Kościoła w dziedzinie ochrony zabytków, jako właściciela kilku znaczących zabytków w gminie
10.	Wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego do wzmacniania potencjału gospodarczego gminy, głównie turystycznego
11.	Promocja dziedzictwa kulturowego z wykorzystaniem rozmaitych środków przekazu
12.	Wzrost świadomości roli i znaczenia dziedzictwa kulturowego wśród społeczności lokalnej dzięki wprowadzaniu odpowiednich działań promocyjnych i edukacyjnych

l.p.	ZAGROŻENIA (Threats)
1.	Zagospodarowywanie zabytkowych obiektów i historycznych przestrzeni w sposób powodujący utratę ich charakteru i wartości
2.	Kryzys gospodarczy i związane z nim ograniczenie inwestycji
3.	Niedostateczna ilość środków finansowych na realizację działań związanych z ochroną nad zabytkami

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

4.	Skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne
5.	Pogarszający się stan techniczny zabytków ze względu na wysokie koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych
6.	Brak własnych środków finansowych na realizację działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami
7.	Ubytek zabytków nieruchomych z rejestru obiektów zabytkowych na skutek zniszczenia technicznego spowodowanego brakiem nakładów na bieżące utrzymanie obiektów
8.	Brak akceptacji przepisów prawa miejscowego w zakresie ochrony zabytków wśród właścicieli nieruchomości
9.	Podjęmowanie samowolnych działań dotyczących zabytków przez właścicieli tych obiektów

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety programu opieki

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bieliny na lata 2023-2026 jest dokumentem strategicznym wytyczającym kierunki i zasady polityki ochrony dziedzictwa kulturowego. Dokument jest powiązany z omówionym powyżej dokumentami strategicznymi szczebla międzynarodowego, krajowego, wojewódzkiego, powiatowego i gminnego. Program formułuje cele, priorytety, kierunki działań i zadania, określone po przeprowadzonej uprzednio analizie zasobu dziedzictwa kulturowego, jego stanu oraz zagrożeń. Analizie poddano również dotychczasowe działania Gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Określone w GPONZ priorytety, kierunki działań i zadania ogólnie wynikają z kilku zasadniczych kwestii:

- ustawowo określonych celów, jakim służyć powinny Programy Opieki Nad Zabytkami (*Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, art. 87, ust.2);
- z wyznaczonych kierunków polityki krajowej oraz regionalnej (przyjętej przez Samorząd Województwa);
- dokumentów uchwalonych przez Radę Gminy;
- wniosków wynikających z analizy SWOT stanu i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- wniosków z przeprowadzonej waloryzacji zasobu dziedzictwa kulturowego;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- analiz i ocen zasobu dziedzictwa kulturowego gminy i jego stanu zachowania (dokonanych w trakcie wizji terenowych w październiku 2022 r.).

Ostateczny wybór konkretnych zadań w czteroletniej perspektywie realizacji programu jest również wynikiem konsultacji przeprowadzonych z pracownikami Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Kielcach, w celu wskazania takich zadań, które spełniając ustawowe cele, będą równocześnie realne do wykonania przez gminę. Wskazane zadania nie stanowią zamkniętego zbioru. W czteroletnim okresie realizacji GPOnZ mogą one podlegać pewnej weryfikacji i modyfikacji, uwzględniającej aktualną sytuację lub pojawiające się nowe uwarunkowania, problemy czy zagrożenia.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Bieliny na lata 2023-2026 odnosi się do wszystkich celów sformułowanych dla gminnych programów opieki w art. 87.2 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. 2022 poz. 840). tj.

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Założenia programowe znacznie wykraczają poza opiekę nad zabytkami w rozumieniu przepisów *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* i obejmują prowadzenie polityki w dziedzinie ochrony przestrzeni kulturowej gminy i dziedzictwa kulturowego - materialnego i niematerialnego. W dokumencie wyznaczono cele, priorytety i kierunki działań, które powinny być podejmowane i realizowane przez różne podmioty: służby ochrony zabytków (samorządowe i państwowe), władze gminy i podległe mu jednostki, samorząd

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

wojewódzki właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, muzea, instytucje kultury, środowiska naukowe, organizacje pozarządowe itp., przy czym zakłada się, że na władzach gminy - poza wykonaniem zadań, za które jest bezpośrednio odpowiedzialny spoczywać też będzie rola koordynatora zaplanowanych działań, jak również prowadzenie monitoringu realizacji GPOnZ. Samorząd gminy pełnić też powinien funkcję inspirującą i wspierającą. Celem działań władz gminy i podległych mu jednostek jest prowadzenie spójnej polityki w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego, współpraca w tym zakresie z państwową służbą konserwatorską, samorządem wojewódzkim, środowiskami naukowymi, jak również z szerokim gronem interesariuszy. Ważną rolą samorządu jest dążenie do wprowadzenia systemowych rozwiązań problemów odnoszących się do szeroko pojmowanego dziedzictwa.

W programie przyjmuje się trzy priorytety:

- **Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy;**

Jednym z głównych problemów Gminy jest niewykorzystany potencjał historyczny. Wskazane w programie działania są skierowane na ochronę dziedzictwa zarówno materialnego jak i niematerialnego, jego rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Celem priorytetu jest ocalenie dziedzictwa kulturowego Gminy Bieliny, przywrócenie świetności oraz zaadaptowanie wskazanych miejsc na nowe funkcję gospodarcze pobudzającą lokalną gospodarkę.

- **Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego;**

Kształtowanie krajobrazu kulturowego to świadome działanie polegające na zachowaniu, przekształcaniu, dodawaniu albo eliminowaniu obiektów lub układów przestrzennych zgodnie z obowiązującymi zasadami ochrony zabytków i przyrody. Ochrona krajobrazu kulturowego jest funkcją działań wielopremiotowych – architektury krajobrazu, planowania przestrzennego, urbanistyki, metod rewaloryzacji zespołów wiejskich i konserwacji obiektów architektonicznych. Podstawę do realizacji działań ochronnych jest prowadzenie ewidencjonowania zasobów, badań oraz dokumentacji obiektów i terenów zabytkowych. Ponadto dla realizacji tego celu konieczna jest współpraca służb konserwatorskich, samorządów, lokalnych właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych. Ważne jest jednak, aby to, co zachowało się z minionych wieków, znalazło godne miejsce w kształtowanej obecnie rzeczywistości.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- Priorytet III: **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej.**

Gmina Bieliny jest „gminą uśpioną”, małą, o charakterze rolniczym. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne ma budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmocni poczucie tożsamości i świadomość wspólnoty kulturowej.

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki

PRIORYTET I
Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy
Kierunek działań 1: Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków Gminy Bieliny
<p>Zadania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.1 Kontynuacja sporządzania i uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. 1.2 Konsekwentne przestrzeganie treści planów miejscowych. 1.3 Zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. 1.4 Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków: bieżąca weryfikacja i aktualizacja. 1.5 Przyjęcie, w formie uchwały Rady Gminy programu opieki nad zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji. 1.6 Umieszczenie na stronie internetowej gminy spisu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków i Gminnego Programu nad Zabytkami.
Kierunek działań 2: Wzmocnienie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Zadania:

- 2.1 Wspieranie działań dążących do pełnego rozpoznania zjawisk dziedzictwa niematerialnego.
- 2.2 Współdziałanie z organizacjami pozarządowymi w kultywowaniu lokalnych tradycji, obrzędów i obyczajów świątecznych.
- 2.3 Promocja rzemiosł, tradycji lokalnych, gwary, produktów regionalnych oraz ginących zawodów.
- 2.4 Inicjowanie działań związanych z postrzeganiem i przekazywaniem tradycji i lokalnego dziedzictwa niematerialnego wśród dzieci i młodzieży szkolnej. Zaangażowanie gminnych instytucji kultury.

Kierunek działań 3: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania oraz świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Zadania:

- 3.1 Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych.
- 3.2 Prowadzenie monitoringu stanu zachowania obiektów zabytkowych będących własnością gminy.
- 3.3 Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach wpisanych do GEZ niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych.
- 3.4 Zapoznanie właścicieli obiektów zabytkowych z możliwościami korzystania z programowych funduszy Unii Europejskiej. Dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.

Kierunek działań 4: Działania organizacyjne związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego

Zadania:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- 4.1 Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.
- 4.2 Korelowanie zapisów gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami z zapisami w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

PRIORYTET II**Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**

Kierunek działań 1: Badania, aktualizacja i uzupełnienie bazy danych o stanie zachowania krajobrazu kulturowego

Zadania:

- 1.1 Uwzględnianie zagadnień związanych z ochroną zabytków w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
- 1.2 Przestrzeganie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
- 1.3 Kwalifikacja obiektów pod kątem stanu estetycznego.
- 1.4 Regularne uzupełnienie i uaktualnianie Gminnej Ewidencji Zabytków o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną.
- 1.5 Regularna weryfikacja stanowisk archeologicznych uwzględnionych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Kierunek działań 2: Zahamowanie procesu degradacji środowiska kulturowo-przyrodniczego i doprowadzenie do poprawy stanu zachowania oraz świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Zadania:

- 2.1 Podjęcie działań porządkowych, zabezpieczających i pielęgnacyjnych w zakresie zabytkowego drzewostanu.
- 2.2 Prowadzenie monitoringu stanu zachowania zabytkowej zieleni i zmian w tym zakresie (pozytywnych i negatywnych).

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

2.3 Wykonanie prac rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych obejmujących historyczne obszary i przestrzenie zaplanowanych w *Gminnym Programie Rewitalizacji Gminy Bieliny na lata 2016-2025*.

Kierunek działań 3: Działania organizacyjne związane z ochroną krajobrazu kulturowego

Zadania:

3.1 Prowadzenie monitoringu możliwości pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych, w tym również z różnych programów i inicjatyw europejskich, przeznaczonych na działania związane z ochroną krajobrazu kulturowego.

3.2 Korelowanie zapisów gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami z zapisami w obowiązującym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Priorytet III**Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej**

Kierunek działań 1: Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne

Zadania:

1.1 Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów. Współpraca z Centrum Tradycji, Turystyki i Kultury Gór Świętokrzyskich w Bielinach.

1.2 Współpraca z organizacjami turystycznymi, a także osobami i firmami działającymi.

1.3 Wspieranie działań KGW i zespołów śpiewaczych z terenu gminy Bieliny na rzecz promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego.

1.4 Popularyzacja poszczególnych zabytków oraz krajobrazu kulturowego poprzez ich wyeksponowanie.

1.5 Kontynuowanie działalności wydawniczej gminy poprzez dalsze wydawanie pisma samorządowego „Gazeta Bielińska”.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

1.6 Wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.

1.7 Dbalność o Miejsca Pamięci Narodowej.

1.8 Promocja walorów przyrodniczych i kulturowych gminy w lokalnych mediach i mediach społecznościowych.

Kierunek działań 2: Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy

Zadania:

2.1 Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy.

2.2 Wspieranie projektów edukacyjnych związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym.

2.3 Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym mających na celu promocję gminy).

2.4 Zapoznanie mieszkańców z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych.

2.5 Informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.

2.6 Wspieranie edukacji młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki, wystaw, wycieczek itp.

2.7 Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.; (Dz.U. 2022 poz. 840);
- ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw z dnia 22 czerwca 2017 r.;
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r.;
- ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r.;
- ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001r.;
- ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.;
- ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r.;
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 25 października 1991r.;
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje;
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego -prywatnego”(PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Bieliny;
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);

- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;

- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;

- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;

- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;

- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

W celu badania stopnia realizacji zadań gminnego programu zalecany jest monitoring realizacji programu, umożliwiający bieżącą i długofalową ocenę realizacji celów i zadań. Obowiązek oceny wdrażania gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Wójt raz na 2 lata powinien sporządzić sprawozdanie z realizacji programu i przedstawić je Radzie Gminy. W sprawozdaniu należy ocenić poziom realizacji GPOnZ, który uwzględnił będzie stopień wykonania zaplanowanych zadań oraz efektywność ich wykonania.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania środków finansowych na potrzeby realizacji zadań *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami*. Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

- środki z funduszy europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

- środki z funduszy europejskich – Regionalnego Programu Operacyjnego, dystrybuowane na poziomie województwa,
- środki z europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej, itd.,
- środki finansowe z budżetu państwa, przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- środki finansowe przyznawane w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków,
- środki wojewódzkie (dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd województwa; dotacje dla innych jednostek samorządu terytorialnego; dotacje, granty, nagrody dla innych podmiotów).

Ponadto finansowanie zadań służących realizacji *Programu* może odbywać się z wykorzystaniem:

- dochodów własnych instytucji kultury,
- środków własnych jednostek samorządu terytorialnego,
- środków prywatnych (np.: osób fizycznych, fundacji, stowarzyszeń).

10.1. Fundusze europejskie

10.1.1. Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027

Program Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027²⁷ posiada wielopoziomową specyfikę wynikającą z priorytetów, potrzeb i uwarunkowań, jak również harmonogram naboru wniosków, uzależniony od założonych celów ubranych w odpowiednie wskaźniki. Szukając współfinansowania dla projektu, należy pamiętać o ww. elementach, a także o odmiennej strukturze dokumentów, w których narzucone przez Komisję Europejską cele tematyczne, zostały pogrupowane w osie priorytetowe, a te z kolei w działania i poddziałania, na które ogłaszane są nabory.

10.1.2. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Program Infrastruktura i Środowisko²⁸ wspiera przede wszystkim projekty transportowe i ochronę środowiska, ale są w nim również środki przeznaczone na kulturę w ramach Priorytetu VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”, Działanie 8.1

²⁷ Program Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027, <https://funduszeu.wojswietokrzyskie.pl/> [dostęp 01.05.2024]

²⁸ Serwis Programu Infrastruktura i Środowisko; <https://www.pois.gov.pl/> [dostęp 15.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

„Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”. Ostatnie nabory związane z ochroną dziedzictwa kulturowego miały miejsce w 2020 roku, ale należy spodziewać się kontynuacji programu lub też realizacji programów o zbliżonym zakresie, dlatego warto wskazać go jako potencjalne źródło dofinansowania prac zawartych w *Programie*.

10.1.3. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

Wsparcie dla gmin w obszarze dziedzictwa dostępne jest w działaniu *Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich*. Gmina/jednostka samorządu terytorialnego może otrzymać pomoc w dwóch obszarach: na inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne oraz kształtowanie przestrzeni publicznej, a także na ochronę zabytków i budownictwa tradycyjnego. Przykładowymi realizacjami, które mogą otrzymać dofinansowanie, są inwestycje w świetlicach i domach kultury, stworzenie ścieżki dydaktycznej, remont obiektów sakralnych.

Wsparcie inwestycyjne i pozyskanie dofinansowania dla projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym jest możliwe w gminach o charakterze wiejskim i miejsko-wiejskim za pośrednictwem Lokalnych Grup Działania (LGD) w ramach Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS).

MRiRW ogłosiło, że podstawowym celem projektu ustawy jest przedłużenie wsparcia w ramach obecnego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich do 31 grudnia 2022 r. Zgodnie z zasadą „N+3”, operacje w ramach PROW mogą być rozliczane do końca 2025²⁹.

10.1.4. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach realizacji poszczególnych działań były już ogłaszane konkursy dotyczące między innymi wsparcia dla efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej oraz ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, w tym dotyczące obiektów i zespołów zabytkowych.

Wśród ogłaszanych konkursów znalazły się takie, które były skierowane do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, poza tym znalazły się wśród nich konkursy obejmujące rewaloryzację cennych, zabytkowych założeń parkowych. Z uwagi na bardzo dużą

²⁹ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich – harmonogram naboru wniosków, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/harmonogram-naboru-wnioskow-prow-2014-2020> [dostęp 26.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

liczbę programów i działań w ramach NFOŚiGW niemożliwe jest omówienie ich w ramach niniejszego opracowania, jednakże zaleca się brać je pod uwagę przy poszukiwaniach dofinansowania na projekty infrastrukturalne³⁰.

10.2. Budżet Państwa**10.2.1. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza corocznie programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury. Z zakresu dziedzictwa kulturowego można wyróżnić programy³¹:

- *Ochrona zabytków;*
- *Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą;*
- *Ochrona zabytków archeologicznych;*
- *Wspieranie działań muzealnych;*
- *Kultura ludowa i tradycyjna;*
- *Edukacja kulturalna;*
- *Groby i cmentarze wojenne w kraju;*
- *Infrastruktura domów kultury;*
- *Infrastruktura kultury;*
- *Kultura cyfrowa;*
- *Kultura Dostępna;*
- *Wspieranie działań muzealnych;*
- *Promesa dla kultury;*

10.2.2. Dotacje Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Zasady udzielania dotacji reguluje zarządzenie nr 26/2021 Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 28 października 2021 r. w sprawie zasad naboru wniosków i przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomych w ramach przyznawanych środków budżetowych

³⁰ Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej - Informacja o naborach wniosków; <https://www.gov.pl/web/nfosigw/informacja-o-naborach-wnioskow-w-roku--2021> [dostęp 25.10.2022]

³¹ Programy Ministra 2023; <https://www.gov.pl/web/kultura/programy-2023> [dostęp 25.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

budżetu państwa będących w dyspozycji Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków³².

10.2.3. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny

Dotacje z Funduszu Kościelnego³³ udzielane są na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej, w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo bądź orzecznictwo. Dotacje udzielane są na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

10.2.4 Polski Ład dla Kultury - Rządowy Program Odbudowy Zabytków (BGK)

Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest to Program, który ma na celu wsparcie samorządów w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych przyczyniając się tym samym do poprawy ich stanu i uchroni przed degradacją i niszczeniem. Program dopuszcza finansowanie obiektów posiadających wpis do ewidencji lub rejestru zabytków i będących w posiadaniu jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego.

³² Regulamin finansowania prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków; <https://www.wuoz.kielce.pl/container/2021/dotacje/regulamin/Regulamin%20finansowania%20prac%20przy%20obiektach%20wpisanych%20do%20rejestru%20zabytkow.pdf> [dostęp 10.10.2022]

³³ Fundusz Kościelny; <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny> [dostęp 18.10.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace³⁴. Program jest realizowany ze środków Funduszu Przeciwdziałania COVID-19, określa zasady rozdziału i przekazywania:

- 1) gminom,
- 2) powiatom,
- 3) województwom

– dofinansowania na realizację zadań inwestycyjnych, mających na celu przeciwdziałanie COVID-19, o którym mowa w art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 2095, z późn. zm.2)), przyznawanego na podstawie promes udzielanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego, o których mowa w art. 69a ust. 1 ustawy³⁵.

10.3. Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego

Samorząd realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków wynikające z *Ustawy o samorządzie województwa* oraz *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Wspiera działania właścicieli i posiadaczy zabytków, przyznając dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach.

Nabór wniosków o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa świętokrzyskiego jest ogłaszany co roku. Podstawą jest uchwała nr

³⁴ Rządowy Program Odbudowy Zabytków, <https://www.gov.pl/web/premier/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow> [dostęp 24.11.2022]

³⁵ Uchwała nr 232/2022 Rady Ministrów z dnia 23 listopada 2022 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Odbudowy Zabytków; https://www.bgk.pl/files/public/Pliki/Fundusze_i_programy/Polski_Lad/Odbudowa_zabytkow/1__RM-06111-230-22__obieg__uchw._nr_232_RM_23.11.2022_program_zabytki.pdf [dostęp 24.11.2022]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

XXXVIII/512/21 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 22 listopada 2021 r. w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu samorządu województwa na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze Województwa Świętokrzyskiego³⁶.

10.4. Inne fundacje i fundusze na rzecz dziedzictwa kulturowego

Uzupełnieniem dofinansowania z programów europejskich mogą być dotacje udzielane przez fundacje, ambasady, różnego rodzaju fundusze, np.:

- Fundacja Współpracy Polsko- Niemieckiej;
- Fundusz Wyszehradzki;
- Fundacja Batorego;
- Fundacja Konrada Adenauera;
- Polsko- Amerykańska Fundacja Wolności

Organizacje te pozwalają na prowadzenie różnych projektów społecznych, które przyczyniają się do aktywizacji lokalnych społeczności oraz projektów o charakterze edukacyjnym dla dzieci i młodzieży.

Dla realizacji zamierzeń kulturowych można rozpatrzyć skorzystanie ze wsparcia sponsorów prywatnych czy instytucji finansowych takich jak banki i towarzystwa ubezpieczeniowe, gdyż wiele z nich prowadzi fundacje wspierające kulturę.

Ważnym aspektem przy realizacji tego typu projektów jest współpraca z lokalną grupą aktywistów, organizacją pozarządową, Lokalnej Grupy Działania z obszaru gminy. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na właściwe opisanie metod komunikacji ze społecznością lokalną i efektów projektu, na który otrzymamy dotację. W większości fundacji możliwe jest pozyskanie dotacji na tzw. projekty miękkie, przyczyniające się do integrowania i aktywizacji społeczności lokalnych.

³⁶ Nabór wniosków o udzielenie dotacji w 2023 roku na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach; <https://www.swietokrzyskie.pro/nabor-wnioskow-o-udzielenie-dotacji-w-2023-roku-na-prace-konserwatorskie-restauratorskie-lub-roboty-budowlane-przy-zabytkach/> [dostęp 16.02.2023]

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z art. 81 *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz zgodnie z *Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku (nie stanowiącym własności gminy) wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez Radę Gminy.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Załącznik nr 1 – wykaz zabytków nieruchomości wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

ZABYTKI NIERUCHOME W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY BIELINY				
i.p.	miejsowość	obiekt	adres	informacja o formie ochrony zabytków
1.	Belno	młyn wodny	Obiekt znajduje się naprzeciwko domu numer 36 leżącego przy drodze gminnej będącej odnogą drogi krajowej 74 biegnącej przez Belno	obiekt wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod nr A.210 na podstawie decyzji z dnia 18.08.1970
2.	Belno	Kapliczka Św. Jana Nepomucena	Kapliczka usytuowana jest nieopodal mostu na rzece Nidziance, bezpośrednio przy skrzyżowaniu drogi krajowej i drogi gminnej. po przeciwnej stronie jezdni stoi dom mieszkalny nr 38	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - objęty ochroną konserwatorską
3.	Bieliny (Obręb Bieliny Poduchowne)	kościół Par. p. w. Św. Józefa Oblubieńca NMP (w zespole kościoła parafialnego)	ul. Żeromskiego 12 26-004 Bieliny	obiekt należy do zespołu kościoła parafialnego w miejscowości Bieliny wpisanego do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod nr A.211/1-2 na podstawie decyzji z dnia 31.10.1947 oraz 15.02.1967
4.	Bieliny (obwód Bieliny Poduchowne)	cmentarz kościelny w granicach ogrodzenia (w zespole kościoła parafialnego)	ul. Żeromskiego 12 26-004 Bieliny	obiekt należy do zespołu kościoła parafialnego w miejscowości Bieliny wpisanego do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod nr A.211/1-2 na podstawie decyzji z dnia 31.10.1947
5.	Bieliny (obwód Bieliny Poduchowne)	dzwonnica kościelna	ul. Żeromskiego 12 26-004 Bieliny	obiekt zabytkowy objęty ochroną konserwatorską. zlokalizowany na terenie wpisanym do rejestru (teren cmentarza kościelnego nr rej. A.2i i/i-2) oraz ujęty w gminnej ewidencji zabytków
6.	Bieliny (obwód Bieliny Poduchowne)	kapliczka Św. Rozalii	ul. Żeromskiego 12 26-004 Bieliny	obiekt ujęty w ewidencji zabytków -obiekt małej architektury sakralnej. Zlokalizowany na terenie wpisanym do rejestru zabytków (teren cmentarza kościelnego - nr rej. A.211/1-2)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

7.	Bieliny (obręb Bieliny Poduchowne)	ogrodzenie z bramką	ul. Żeromskiego 12 26-004 Bieliny	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - obiekt objęty ochroną konserwatorską, lokalizowany na terenie wpisanym do rejestru (teren cmentarza przykościelnego - A.211/1-2)
8.	Bieliny (obręb Bieliny Poduchowne)	cmentarz parafialny w miejscowości Bieliny	cmentarz znajduje się przy ul. Żeromskiego. Rozpoczyna się na wysokości posesji nr 22, kończy się na wysokości posesji nr 32	obiekt wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod nr A. 212 na podstawie decyzji z dnia 14.05.1992
9.	Bieliny (obręb Bieliny Kapitulne)	kapliczka Św. Jana Nepomucena	kapliczka znajduje się przy przystanku autobusowym naprzeciwko posesji nr 209	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - obiekt małej architektury sakralnej
10.	Bieliny (obręb Bieliny Poduchowne)	kapliczka NMP	kapliczka znajduje się na placu obok ochotniczej straży pożarnej, przed urzędem pocztowym w Bielinach przy ul. Żeromskiego 2	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - obiekt małej architektury sakralnej
11.	Bieliny (obręb Bieliny Poduchowne)	kapliczka Świętej Barbary	ul. Żeromskiego 21 26-004 Bieliny	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - obiekt małej architektury sakralnej
12.	Bieliny (obręb Bieliny Poduchowne)	dom Ul. Żeromskiego 37a (Poprzednio Nr 34j)	ul. Żeromskiego 37a (Poprzednio nr 34) 26-004 Bieliny	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - objęty ochroną konserwatorską.
13.	Bieliny (obręb Bieliny Poduchowne)	dom ul. Żeromskiego 75 (poprzednio nr 19)	ul. Żeromskiego 75 (Poprzednio nr 19) 26-004 Bieliny	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - objęty ochroną konserwatorską
14.	Huta Nowa	kapliczka Św. Jana Nepomucena	kapliczka stoi na placu przy nr posesji 110 a, przy drodze powiatowej nr 0324T Huta Nowa - Święty Krzyż	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - obiekt małej architektury sakralnej.
15.	Huta Podtysica	kapliczka Matki Boskiej	kapliczka stoi naprzeciwko szkoły, przy drodze powiatowej nr 0322T biegnącej przez miejscowość Huta Podtysica	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - obiekt małej architektury sakralnej
16.	Huta Stara	kapliczka Św. Jana Nepomucena	kapliczka Stoi Przy Drodze Głównej Biegnącej Przez Hutę Starą Naprzeciwko Domu Nr 31	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - obiekt małej architektury sakralnej
17.	Huta Stara	kapliczka NMP	kapliczka stoi przy drodze głównej biegnącej przez hutę starą, przy szkole podstawowej	obiekt ujęty w ewidencji zabytków - obiekt małej architektury sakralnej
18.	Kakonin	chałupa nr 5 (poprzednio nr 48)	Kakonin 5 (poprzednio nr 48) 26-004 Bieliny	obiekt wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod nr rej. A. 532 z 20.11.1969

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

19.	Lechów	cmentarz epidemiczny	cmentarz znajduje się przy głównej drodze przy zjeździe na Bartoszowiny	obiekt ujęty w ewidencji zabytków-obiekt objęty ochroną konserwatorską.
20.	Makoszyn	kościół Par. p. w. ŚŚ. Piotra i Pawła	Makoszyn 83, 26-004 Bieliny	obiekt ujęty w ewidencji zabytków -objęty ochroną konserwatorską
21.	Makoszyn	kaplica Zespół Kaplicy	kaplica usytuowana jest tuż przy krajowej drodze z Kielc do opatowa, naprzeciwko domu mieszkalnego nr 106a	obiekt wpisany do rejestru zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego pod nr A. 213 na podstawie decyzji z dnia 30.11.1956 oraz 15.02.1967
22.	Makoszyn	ogrodzenie Z Bramką Zespół Kaplicy	ogrodzenie otacza kaplicę, usytuowane jest przy krajowej drodze z Kielc do opatowa, naprzeciwko domu mieszkalnego nr 106a	obiekt ujęty w ewidencji zabytków -objęty ochroną konserwatorską
23.	Makoszyn	cmentarz Parafialny	Cmentarz położony jest przed miejscowością Makoszyn, przy głównej drodze relacji Kielce - Opatów	Obiekt ujęty w ewidencji zabytków-obiekt objęty ochroną konserwatorską
24.	Porąbki	kapliczka Św. Jana Nepomucena	kapliczka położona jest przy głównej drodze przebiegającej przez Porąbki obok domu nr 45	obiekt ujęty w ewidencji zabytków -obiekt małej architektury sakralnej
25.	Porąbki	kapliczka	kapliczka położona jest przy głównej drodze przebiegającej przez Porąbki obok domu nr 53	obiekt ujęty w ewidencji zabytków -obiekt małej architektury sakralnej

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

Załącznik nr 2 – wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY BIELINY						
l.p.	miejsowość	obszar AZP	nr stanowiska w miejscowości	nr stanowiska na obszarze	funkcja	bliższa chronologia
1.	BELNO	86-65	1	63	osada	okres nowożytny
2.	BELNO	86-66	2	2	śląd produkcji dymarskiej	okres wczesnonowożytny (XVI-XVII w.)
3.	BELNO	86-66	3	3	śląd produkcji dymarskiej	okres wczesnonowożytny (XVI-XVII w.)
4.	BELNO	86-65	4	98	śląd produkcji dymarskiej	okres wczesnonowożytny (XVI-XVII w.)
5.	BELNO	86-65	5	99	śląd produkcji dymarskiej; osada	okres wczesnonowożytny (XVI-XVII w.)
6.	BELNO	86-65	6	100	stanowisko produkcji dymarskiej	okres wczesnonowożytny (XVI-XVII w.)
7.	BIELINY (obręb Bieliny Kapitulne)	85-66	1	1	śląd osadnictwa	epoka kamienia
8.	BIELINY (obręb Bieliny Kapitulne)	85-66	2	2	osada	neolit
9.	BIELINY (obręb Bieliny Kapitulne)	86-65	3	44	osada	okres nowożytny
10.	BIELINY (obręb Bieliny Kapitulne)	86-65	4	45	osada	okres nowożytny
11.	BIELINY (obręb Bieliny Kapitulne)	86-65	5	46	śląd produkcji dymarskiej	późne średniowiecze
12.	BIELINY (obręb Bieliny Kapitulne)	86-65	6	47	śląd osadnictwa	epoka kamienia
13.	BIELINY (obręb Bieliny Kapitulne)	86-65	7	48	śląd osadnictwa	epoka kamienia
14.	BIELINY (obręb Bieliny Kapitulne)	86-65	8	49	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
15.	GÓRKI NAPRKOWSKIE	86-65	1	50	śląd produkcji dymarskiej	późne średniowiecze
16.	HUTA NOWA	86-66	1	1	huta szkła	okres nowożytny (?)
17.	HUTA PODLYSICA	85-66	1	3	stanowisko dymarskie wielopiecznikowe	epoka kamienia

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

18.	HUTA STARA	86-66	1	-	relikty pieca huty szkła	okres nowożytny /XVII w./
19.	HUTA SZKLANA	85-66	1	4	śląd produkcji dymarskiej	epoka kamienia
20.	HUTA SZKLANA	85-66	2	5	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
21.	HUTA SZKLANA	85-66	3	6	stanowisko dymarskie wielopiecznikowe	epoka kamienia
22.	HUTA SZKLANA	85-66	4	7	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
23.	HUTA SZKLANA	85-66	5	8	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
24.	HUTA SZKLANA	85-66	6	9	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
25.	HUTA SZKLANA	85-66	7	10	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
26.	HUTA SZKLANA	85-66	8	11	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
					osada	prahistoryczne
					osada	średniowiecze
27.	HUTASZKLANA	85-66	9	12	stanowisko produkcji	epoka kamienia
28.	HUTA SZKLANA	85-66	10	13	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
29.	HUTA SZKLANA	85-66	11	14	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
30.	HUTA SZKLANA	85-66	12	15	śląd produkcji dymarskiej	epoka kamienia
31.	HUTA SZKLANA	85-66	13	16	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
32.	HUTASZKLANA	85-66	14	17	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
33.	HUTA SZKLANA	85-66	15	18	śląd produkcji dymarskiej	epoka kamienia
34.	HUTA SZKLANA	85-66	16	19	stanowisko produkcji dymarskiej	epoka kamienia
35.	HUTA SZKLANA	85-66	17	468	stanowisko hutnictwa szkła	czasy nowożytne
36.	LECHÓW	86-66	1	1	śląd produkcji dymarskiej	okres wczesnonowożytny (XVI-XVII w.)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

37.	MAKOSZYN	87-66	-	-	ośrodek kultu pogańskiego „ZAMCZYSKO”	wczesne średniowiecze IX-X w.
38.	MAKOSZYN	86-66	1	4	śląd produkcji dymarskiej; śląd osadnictwa	okres wczesnonowożytny (XVI-XVII w.)
39.	NAPĘKÓW	86-65	1	51	śląd produkcji dymarskiej	późne średniowiecze
					śląd osadnictwa	okres nowożytny
40.	NAPĘKÓW	86-65	2	52	śląd produkcji dymarskiej	późne średniowiecze
					śląd osadnictwa	okres nowożytny
41.	NAPĘKÓW	86-65	3	53	osada	okres nowożytny
42.	NAPĘKÓW	86-65	4	54	śląd osadnictwa	epoka kamienia
43.	NAPĘKÓW	86-65	5	55	śląd produkcji dymarskiej	okres wpływów rzymskich
44.	NAPĘKÓW	86-65	6	56	śląd produkcji dymarskiej	późne średniowiecze
					osada	okres nowożytny
45.	NAPĘKÓW	86-65	7	57	osada	okres nowożytny
46.	NAPĘKÓW	86-65	8	58	śląd produkcji dymarskiej	okres wpływów rzymskich
47.	NAPĘKÓW	86-65	9	59	śląd produkcji dymarskiej	późne średniowiecze
					osada	okres nowożytny
48.	NAPĘKÓW	86-65	10	60	śląd produkcji dymarskiej	późne średniowiecze
					osada	okres nowożytny
49.	NAPĘKÓW	86-65	11	61	stanowisko produkcji dymarskiej	okres wpływów rzymskich
					śląd osadnictwa	późne średniowiecze
					osada	okres nowożytny
50.	NAPĘKÓW	86-65	12	62	osada	okres nowożytny
51.	NAPĘKÓW	86-65	13	95	śląd produkcji dymarskiej	okres wczesnonowożytny (XVI-XVII w.)
52.	NAPĘKÓW	86-65	14	96	śląd produkcji dymarskiej	okres wczesnonowożytny (XVI-XVII w.)
53.	NAPĘKÓW	86-65	15	97	śląd produkcji dymarskiej	okres wczesnonowożytny (XVI-XVII w.)
54.	ŚWIĘTOKRZYSKI PARK NARODOWY oddział 151 a	85-66	1	21	stanowisko produkcji dymarskiej	kultura przeworska (okres wpływów rzymskich)
55.	Świętokrzyski park NARODOWY oddział 151 b	85-66	1	22	stanowisko produkcji dymarskiej	kultura przeworska (okres wpływów rzymskich)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIELINY NA LATA 2024-2027

56.	ŚWIĘTOKRZYSKI PARK NARODOWY oddział 150 c	85-66	1	23	stanowisko produkcji dymarskiej	kultura przeworska (okres wpływów rzymskich)
57.	ŚWIĘTOKRZYSKI PARK NARODOWY oddział 150 d	85-66	1	24	stanowisko produkcji dymarskiej	kultura przeworska (okres wpływów rzymskich)